

Docent G. SMIRNOV:

Osnova nového trestního zákona v sovětském Rusku.¹⁾

Úvod.

Není na světě země, kde by normy práva byly v platnosti tak krátkou dobu, jak je tomu v sovětském Rusku. Je-li tento zjev pro sovětské Rusko charakteristickým vůbec, jest dvojnásob charakteristickým v trestním zákonodárství. Je známo, že po době rudého teroru, kdy pro soudce bylo rozhodujícím jen „revoluční právní přesvědčení“, jemuž v r. 1919 přišly na pomoc krátké „Vůdčí zásady trestního práva RSFSR“²⁾ nastalo období t. zv. nepu (nové

¹⁾ Kromě této osnovy v r. 1930 byla sestavena ještě jedna osnova nového trestního zákona RSFSR, jejímiž tvůrci byli členové komise při „Státním institutu pro zkoumání zločinnosti“. — Viz o ní krátké pojednání v „Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft“, Bd. 51. (r. 1931), jež napsal Dr. Heinrich *Freund* pod názvem: „Strafrechtsreform im Zeichen der marxistischen Theorie“. (str. 301—317). Ve svém článku *Freund* podává krátkou charakteristiku nejen osnovy od členů „Státního institutu pro zkoumání zločinnosti“ („osnovy Širvindta“: viz uvedený článek str. 313—315), nýbrž i osnovy členů komunistické akademie („osnovy Krylenka“: viz ib. str. 308—313); kromě toho spisovatel srovnává obě osnovy s nyní platným trestním zákonem z r. 1926, a ukazuje, čím se jedna osnova podstatně liší od druhé. Poněvadž „osnova Širvindta“ pouze reformuje (ovšem v některých bodech velmi podstatně) nyní platný tr. zákon z r. 1926, kdežto „osnova Krylenka“ jest mnohem radikálnější a rázovitější, lze se omeziti zevrubným pojednáním o této poslední osnově.

²⁾ „Rukovodjaščije načala po ugovovnomu pravu RSFSR“ (viz „Sobranije uzakoněnij i rasporjaženij raboče-krestjanskogo pravitelstva RSFSR“, 1919, No. 66, čl. 590). O období rudého teroru viz „Pravo sovětskoj Rossiji“, sborník statí, složený profesory ruské právnické fakulty v Praze, t. II., str. 137—140. V tomto sborníku (vydán v Praze v r. 1925) sovětskému trestnímu právu je věnována stať prof. A. Maklecova „Ugovovnoje (trestní) pravo“ (str. 137—212), jež nepozbyla svého významu podnes, ačkoli jedná hlavně o trestním zákoně z r. 1922.

ekonomické politiky), jež vyvolalo ve svých důsledcích celou řadu kodexů, mezi nimiž i první trestní zákon ze dne 1. června 1922. Ale tento zákon byl platným právem pouze 4½ roku, poněvadž v roce 1926 byl vydán nový trestní zákon,³⁾ jenž vešel v platnost od 1. ledna 1927. Tento zákon platí podnes, ač byl již několikrát podstatně pozměněn a doplněn. Ale již hned od jeho vydání byly proti němu vedeny z různých stran útoky, jako proti „nevkusné míchaně“ protichůdných zásad.

Jedním z hlavních odpůrců byl generální prokurátor republiky a zástupce lidového komisara spravedlnosti RSFSR. (Ruské socialistické federativní sovětské republiky) Krylenko. Tento známý sovětský činitel neobmezil se pouze na útoky proti platnému trestnímu zákonu, nýbrž zároveň naznačil i zásady, na nichž má být vybudován nový sovětský trestní zákon. O svém pozměňovacím návrhu Krylenko podal zprávu 24. V. 1928 kolegiu lidového komisariátu spravedlnosti.⁴⁾ Poněvadž kolegium uznalo pozměňovací návrh Krylenkův za účelný, byl mu svěřen úkol hájiti návrh před VI. sjezdem státních zástupců, soudců a vyšetřujících soudců RSFSR, který se konal v Moskvě 20.—27. února 1929⁵⁾. Sjezd všemi hlasy proti jednomu⁶⁾ také uznal, že platný trestní zákon má být nahrazen novým na základě zásad obsažených v thesích,⁷⁾ jež obsahovala zpráva Krylenkova přednesená na VI. sjezdě.

Následkem toho během r. 1929—1930 sestavila speciální sekce pro trestní právo při „Institutu sovětského práva a sovětské výstavby“ při komunistické akademii (nejvyšší vědecký ústav komunistů v Rusku), složená z Krylenka, Pašukanisa, Klimova, Bermana, Bulatova, Kuzmina a Estrina, text osnovy nového trestního zákona. Tato osnova spolu s úvodním článkem Krylenkovým „Kodex bez zvláštní části a bez odstupňování represivních sazeb“ byla v r. 1930 dvakrát vydána tiskem: 1) v časopise „So-

³⁾ Viz uvedené v pozn. 2) „Sobranije uzakoněnij...“ 1926, N 80 čl. 600. Dále tato sbírka zákonů a nařízení bude označována zkráceně: „S.U.“

⁴⁾ Viz časopis „Ježenědělnik sovětskoj justiciji“, 1928, N 22, str. 641—648 a N 23, str. 661—664.

⁵⁾ Viz o něm uvedený „Ježenědělnik“ 1929, N 9—10.

⁶⁾ Viz „Ježenědělnik“ 1929 N 9—10 str. 221.

⁷⁾ These v „Ježenědělniku...“ 1928, N 46/47.

větskaja Justicija“⁹⁾ z r. 1930 č. 19, str. 7—27 a 2) jako samostatný celek pod názvem: „Projekt novogo ugolovnogo kodexa RSFSR., vyrabotannyj podsekcijej ugolovnogo prava instituta sovětskogo stroitelstva i prava pri kommunističeskoj akademii so vstupitelnoj statjej N. V. Krylenko.“ Moskva, gosudarstvennoje juridičeskoje izdatělstvo RSFSR., 1930, str. 65, a v dalším bude předmětem našeho pojednání. Ovšem nelze ještě říci, stane-li se osnova platným zákonem. Ale již sama skutečnost, že jest *pium desiderium* komunistické akademie a že jest podporována od lidového komisiariátu spravedlnosti, odůvodňuje, by se jí věnovala pozornost a to tím více, že některé důležité změny dosud platného trestního zákona byly provedeny již pod přímým vlivem zmíněné osnovy.

Aby čtenáři byly jasny vůdčí zásady osnovy nového sovětského trestního zákona, je nutno předem uvést několik slov 1) o zásadních názorech tvůrců osnovy na podstatu práva a státu a 2) o důvodech praktického rázu pro radikální změny trestního zákona.

Právní ideologie tvůrců osnovy.

Právní ideologie tvůrců nové osnovy trestního zákona spočívá na zásadách, o nichž částečně mluví i „Úvod“ k osnově, jenž jest její částí. Jsou tyto :

Jak stát, tak i právo jsou důsledky a zároveň nástroji třídního boje, jenž zase jest důsledkem hospodářské nerovnosti lidí. Ve všech „buržoasních“ státech (t. j. ve všech státech kromě sov. Ruska) stát a právo slouží k tomu, aby buržoasie mohla vládnouti nad pracujícím lidem. Zde trestní právo jest nástrojem vykořisťování pracujících tříd *par excellence*. — Zmizí-li třída vykořisťovatelů a zůstane-li pouze třída pracujícího lidu (pracujících), přestane třídní boj. Po čase lidé zvyknou na nové — komunistické — formy spoluzití. V tomto okamžiku stane se zbytečným jak stát, tak i právo vůbec. Zároveň zmizí i trestní právo, protože již nebude zločinů, jichž podkladem jest zase jen ekonomická a politická nerovnost a z toho pocházející třídní boj.

⁹⁾ Časopis „Sovětskaja Justicija“, do r. 1930 „JeženědělNIK Sovětskoj Justiciji“, jest oficiálním orgánem lidového komisiariátu spravedlnosti Ruské socialistické federativní sovětské republiky (RSFSR.).

Ale v době přechodu od kapitalistické nadvlády ku všeobecné rovnosti a k nutným pro ni komunistickým formám spoluzítí, musí vzítí vládu do svých rukou organisovaný proletariát, aby podnikl boj s vládnoucími třídami kapitalistů a statkářů. Až proletariát vezme státní moc do svých rukou, stát a právo zůstanou prostředky organisovaného násilí jedné třídy nad druhými. Ale při diktatuře proletariátu toto násilí bude konáno již nikoli nad pracujícím lidem, nýbrž především nad bývalými vládnoucími třídami a nad těmi, v nichž ještě jest pevná buržoasní psychologie. Ovšem taková psychologie může býti též u jednotlivých členů pracujícího lidu. Proto proletariát musí míti za úkol 1) úplné zničení nepřátelských tříd a 2) výchovu pracujícího lidu v duchu komunistických forem spoluzítí, bez nichž nemůže býti pravé rovnosti a proto nemůže přestati třídní boj se všemi následky. A tu i trestní právo proletářského státu, jímž jest Svaz sov. soc. republik, musí míti tytéž úkoly.

Z toho vyplývá, že trestní zákon má býti především třídním zákonem. Dalším důsledkem jest, že musí býti ochráncem především nových forem spoluzítí a diktatury proletariátu: vždyť nové formy spoluzítí stvoří nového člověka a zříditi je uložily dějiny právě proletariátu.

Aby ochrana diktatury proletariátu a socialistických forem spoluzítí byla účelnou, trestní zákon má býti prostředkem boje se všemi lidmi skutečně pro ně nebezpečnými. Nebezpečí, jež pochází od jednotlivce nebo od celých skupin obyvatelstva, má býti vodítkem při použití trestních opatření soudem. Proto z trestního zákona mají zmizeti pojmy trestu — odplaty a viny se všemi spojenými s nimi pojmy podružného rázu.

Tyto vůdčí zásady byly základem i pro trestní zákony sovětského Ruska z r. 1922 a 1926, jak to uznávají i tvůrci nové osnovy. Ale zároveň zdůrazňují, že trestní zákon z r. 1922 (jakož i trestní zákon z r. 1926) „i když změnil »třídní obsah« práva, nedovedl nadobro zbaviti se zděděných buržoasních forem. Ačkoliv v něm bylo prohlášeno, že se zřídá zásady odplaty a trestu, přece převzal z buržoasních kodexů — jako reflex dosud životem nepřekonaných hospodářských měnových poměrů a přežitků ideologie odpovídající těmto poměrům — zásadu odstupňované a soudem ukládané represe »úměrně spáchanému činu«, zásadu »přesných skutkových

podstat«, jako jakousi garantii zákonnosti, a zbavení svobody, jako hlavní represivní opatření, jež zase má být stanoveno úměrně »skutkové podstatě« dle týchž zásad odstupňování represivních sazeb („dozirovky“).¹⁰⁾

K citovaným slovům „Úvodu“ osnovy třeba dodati ještě několik vysvětlivek. Jak píše ve svém úvodním článku Krylenko,¹¹⁾ již Marx prokázal, že teorie trestu úměrného tomu, co bylo spácháno, jest ve své podstatě stará teorie odplaty se zásadou oko za oko, zub za zub, krev za krev. Zároveň — pokračuje Krylenko — pro každého elementárně vzdělaného marxistu jest jasno, že teorie trestu ekvivalentního tomu, co bylo spácháno, jest výsledkem forem ekonomického spolužití, při nichž jedno zboží se vyměňuje za druhé a každé má svůj trhový ekvivalent. V takovém spolužití hledá se ekvivalent i pro každý čin, zejména i pro čin trestný. Za tento ekvivalent uznává se trest, který dle své tíže jest úměrný spáchanému zločinu. Z toho vyplývá, že teorie odplaty a soudem určená výše trestu podle váhy spáchaného zločinu („dozirovka“ trestu) jsou výsledky kapitalistických forem ekonomického spolužití a již proto mají být důsledně odstraněny z proletářského trestního zákona.

Důvody praktického rázu pro radikální změnu trestního zákona.

Vedle teoretických nutí i dva důležité praktické důvody radikálně změnit trestní zákon v uvedeném výše smyslu.

Především, jak praví úvod osnovy,¹²⁾ „perioda rozvinutého socialistického útoku posledních let . . . vyvolala . . . nové formy třídního boje. Dřívější metody struktury trestního zákona, zejména jeho formální „skutkové podstaty“, místo aby usnadňovaly třídní boj proletariátu, přeměnily se ve svůj vlastní protiklad — staly se pouty pro tento boj“. To znamená, že i praktické důvody nutí k tomu, aby z trestních zákonů byla důsledně odstraněna zásada „nullum crimen sine lege“, což nyní platné trestní právo ještě v náležitě míře neprovedlo.

¹⁰⁾ Viz „Úvod“ s oknově, str. 30 (cit. dle uvedeného výše na str. 219 „Projektů novogo ugovnogo kodexa RSFSR.“).

¹¹⁾ V. „Projekt“, str. 6—7.

¹²⁾ V. „Projekt“, str. 30.

Praktické důvody, zejména přeplnění věznic, nutí i k podstatné změně trestního zákona v oboru represivních opatření. Jak píše ve svém úvodním článku Krylenko,¹³⁾ v boji se zločinností ukázalo krátkodobé zbavení svobody již dávno svou bezúčelností. Ale i „dlouhodobé zbavení svobody se též ve skutečnosti stalo¹⁴⁾ nereelním, poněvadž vzhledem k přeplnění věznic annulovalo se amnestiemi různého druhu“. Proto trestní zákonodárce musí dle možnosti zbavení svobody nahraditi nějakými jinými opatřeními.

Všeobecný přehled osnovy.

Osnova nového trestního zákona v sov. Rusku se skládá z úvodu a 71 článků. Z těchto článků jsou vlastně hlavami ony, v nichž osnova dává výpočet jednotlivých zločinů,¹⁵⁾ každý z „bodů“ v těchto článcích jest vlastně samostatným článkem. Takových „bodů“ jest v osnově 140. Proto by v osnově vlastně mělo býti asi 178 článků.

Úvod jest krátkým odůvodněním novot, jimiž osnova se podstatně liší od dosavadního platného trestního zákona a jeho předchůdce — tr. zákona z r. 1922. 71 článků osnovy jest roztríděno na 4 oddíly.

První oddíl se skládá z 20 článků a má název: „Základní zásady“. V něm osnova mluví 1) o všeobecných pojmových znacích zločinu, 2) o základním dělení a účelech represivních prostředků a 3) o právech a povinnostech soudu při výběru jednotlivého represivního prostředku. — Třeba ihned poukázati na některé zvláštnosti tohoto oddílu: 1) zde se neuvádějí vůbec jednotlivá represivní opatření a 2) nejsou zde ustanovení o úmyslu a nedbalosti, o omylu právním a skutkovém, o nouzi, o promlčení. O příčinách tohoto bude pojednáno níže.

Druhý a třetí oddíl osnovy dělí se (každý z nich) na 2 hlavy. Obsahují ve svých prvních hlavách příkladné výpočty zvlášť

¹³⁾ V. „Projekt“, str. 11.

¹⁴⁾ Ovšem v s. Rusku.

¹⁵⁾ Zločin zde a dále znamená trestný čin. Výrazu „trestný čin“ se nepoužívá proto, že osnova se zrekla pojmu „trest“ a mluví všude o „prostředcích“ („opatřeních“) trestní represe („měry ugolovnoj repressiji“).

nebezpečných^{15a)} a méně nebezpečných^{15b)} zločinů; ve svých druhých hlavách — taxativní výpočty jednotlivých represivních prostředků dvojího základního druhu, t. j. prostředků třídního potlačení¹⁶⁾ a prostředků nuceně-výchovné působnosti.¹⁷⁾ Jinými slovy oddíl druhý a třetí obsahují to, co odpovídá zvláštní části nyní platných trestních zákonů a dále onu část všeobecné části nynějších trestních zákonů, která mluví o jednotlivých represivních opatřeních. Rovněž třeba podotknouti, že ve výpočtu jak zvláště nebezpečných tak i méně nebezpečných zločinů jsou pouze *dispositivní* části trestní normy, pouze „zákonné skutkové podstaty“, takže v osnově vůbec není ustanovení, která by obsahovala dvě části, totiž obsahující jednak *disposici* a jednak *sankci*. Prakticky to znamená, že za každý zvláště nebezpečný zločin soud může uložit jakýkoliv prostředek třídního potlačení podle svého volného uvážení o nebezpečnosti zločince a za každý méně nebezpečný zločin jakýkoliv prostředek nuceně výchovné působnosti.¹⁸⁾ Taková struktura II. a III. oddílu vysvětluje, proč oddíl I. nemá ustanovení o jednotlivých represivních prostředcích a proč Krylenko jmenuje osnovu „kodexem bez zvláštní části a bez odstupňování represivních sazeb“.

Poslední 4. oddíl osnovy se skládá pouze ze 2 článků (70 a 71) a má název: „O mezích působnosti trestního zákona“. Čl. 70. mluví o působnosti trestních zákonů, pokud jde o místo a osoby; čl. 71. mluví o případech spáchání zločinu osobou *exterritoriální*. Třeba zdůraznit, že osnova se nezmiňuje vůbec o vydávání zločinců mimo sovětský svaz. Proč se osnova rozhodla mluvit o působnosti trestních zákonů ve zvláštním oddílu, nelze říci, poněvadž stať Krylenka o tom vůbec nemluví.

O osnově pojednáme v dalším ve třech oddílech: 1. O základních zásadách osnovy; 2. o represivních prostředcích osnovy;

^{15a)} Oddíl II., hlava 1., čl. 21—29.

^{15b)} Oddíl III., hlava I., čl. 42—49.

¹⁶⁾ Oddíl II., hlava 2., čl. 31—41; ruský tato opatření mají název: „měry *klassovogo* podavleníja“.

¹⁷⁾ Oddíl III., hlava 2., čl. 50—69; ruský tato opatření mají název: „měry *prinuditelno-vospitatel'nogo* vozdejstvija“.

¹⁸⁾ Ovšem za jistých podmínek soud může uložit i za zvláště nebezpečný zločin prostředek nuceně-výchovné působnosti a naopak, o čemž bude pojednáno zevrubněji níže.

3. o některých jednotlivých zločinech uvedených v osnově; zevrubný přehled jednotlivých zločinů nebude podán, poněvadž ve svých předpisech jest po té stránce osnova celkem málo originální ve srovnání s nyní platným trestním právem v Rusku, o němž lze najíti zevrubné pojednání nejen v ruské, nýbrž i v německé literatuře.¹⁹⁾

I. Základní zásady osnovy.

A. Úkoly trestního soudnictví podle osnovy.

Pojednání o základních zásadách osnovy jest záhodno začíti výkladem o úkolech trestního soudnictví, jak si je představuje osnova. O nich mluví hlavně čl. 1., 4., 5., 9., 10b. „v“ a 11b. „v“.²⁰⁾ Důležitost těchto článků vyžaduje, aby byl podán jejich slovní překlad.

Dle čl. 1. „úkolem trestní politiky proletariátu v době přechodu od kapitalismu ke komunismu jest obrana diktatury dělnické třídy a budovaných jí socialistických forem spoluzití proti úkladům třídních nepřátel a proti porušením od samých pracujících.“²¹⁾ Druhá část téhož článku pokračuje: „Tento úkol se uskutečňuje podle pravidla použitím prostředků přímého potlačení proti třídním nepřátelům a zjevně deklasovaným elementům a použitím prostředků nuceně-výchovné působnosti²²⁾ proti pracujícím.“

Dle čl. 4. „jak prostředky třídního potlačení, tak i prostředky nuceně výchovné působnosti se ukládají soudem jen, aby se do-

¹⁹⁾ V. hlavně *Maurach*, *System des russischen Strafrechts*, 1928 (v „*Quellen und Studien des Osteuropa-Instituts in Breslau*“, 1928); též *H. Schwarzkopf*, *Das Strafrecht Sowjetsruslands*. Breslau. 1929. Str. 88. Z pojednání o všeobecné části tr. zákona z r. 1926 nejzajímavější jsou články *Ferriho* (v „*La Scuola Positiva*“, 1927, N. 9/10) a *Gleispacha* („*Das neue Sowjetstrafgesetzbuch*“ v „*Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*“, 41. Jahrgang (1928), str. 334—355). Poslední článek, podle našeho mínění, nejsprávněji chápe pravou povahu sovětského trestního práva.

²⁰⁾ V ruské abecedě pořád prvních písmen jest: a, b, v, g, d.

²¹⁾ Pracujících rusky „*trudjaščichsja*“; slovo „*trudjaščijsja*“ stalo se v Rusku jménem podstatným.

²²⁾ Uvedený výraz jest dosti nemotorný i v ruštině („*měry prinu-ditělnno-vospitatělnogo vozdejsťvija*“).

sáhlo cíle obrany proletářského státu a budované socialistické společnosti a proto nemohou míti účelem trestati a odpláceti a nesmějí působiti odsouzenému zbytečného utrpení“.

Dle čl. 5. „prostředky třídního potlačení. . . pravidlem jsou různé formy dlouhodobé izolace pachatelů zvláště nebezpečných jednání od společnosti s použitím práce izolovaných pro sociálně užitečné účely; ve výjimečných případech prostředkem třídní represe jest fysické zničení.²³⁾ Prostředky nuceně-výchovné působnosti mají za první úkol přizpůsobiti pachatele méně nebezpečných skutků podmínkám života ve středu pracující společnosti.“

Zevrubněji o jednotlivých úkolech represivních opatření mluví čl. 9., jenž zní:

„Řídě se výhradně úvahami nejlépe zabezpečiti zájmy státu a socialistické jeho výstavby, jest soud při výběru prostředků trestně právní účinnosti povinen míti na zřeteli, že prostředky třídního potlačení mají za účel:

1. odstraniti ze společnosti zvláště nebezpečné třídní nepřátele, osoby, které svými činy prokázaly přímé nepřátelství a vážné nebezpečí pro socialistickou výstavbu, jakož i osoby, jejichž činy je charakterisují, jako zjevně nehodné v prostředí pracující společnosti; odstranění má zbaviti je možnosti konati znova zločiny;

2. rozhodně potlačiti všelijaké pokusy překážeti socialistické výstavbě, jež pocházejí od takových elementů společnosti, jež jsou třídně nepřátelské proletariátu, anebo takových, kteří jsouce deklasováni nebo zvrhlíky, k nim přeběhli, a to tím, že se použije proti takovým lidem ve zvláště důležitých a ve výjimečných případech nejkrajnějších represivních opatření,

3. použití osob izolovaných od společnosti pro sociálně užitečné práce a nuceně navykati je plodné práci.

Prostředky nuceně-výchovné působnosti mají účelem :

1. upevniti vlastní disciplinu v proletářských řadách a masách pracujícího lidu, řízených proletariátem;

2. konati výchovné, pracovně-polepšující („ispravitelno-trudovoje“) a kázeňské působení na osoby, jež jsou podrobeny opatřením toho druhu;

3. zabrániti, aby opětně spáchaly nebezpečné jednání“.

²³⁾ T. j. usmrcení.

Podle čl. 10. b. „v“ „soudy jsou povinny. . . v řízení o zvlášť nebezpečných zločinech rozhodnouti. . . není-li nutné speciální zesílení represe anebo nějaké jiné dodatečné opatření v boji s tímto druhem zločinů, aby bylo dosaženo přiměřeného účinku na nepřátelské třídy obyvatelstva“.

Podle čl. 11. b. „v“ „v řízení o méně nebezpečných zločinech soud jest povinen rozhodnouti. . . jaké opatření kromě toho²⁴⁾ je nutné, aby sociálně-výchovný vliv rozsudku na okolní prostředí byl zesílen“.

Konečně čl. 16. b. „g“, čl. 50. b. 16. a čl. 69 mluví ještě o léčbě pachatelů zločinů.

Ze všech uvedených článků je viděti, že základním úkolem represivních opatření jest ochrana diktatury proletariátu a socialistických forem společenského života. Nikde není zmínky o ochraně zájmů jednotlivce²⁵⁾ anebo o ochraně právních statků vůbec, poněvadž v sov. Rusku jednatel má cenu jen jako užitečný člen budované komunistické společnosti.

Tohoto základního úkolu má býti dosaženo dvěma skupinami represivních opatření: prostředky přímého třídního potlačení a prostředky nuceně-výchovné působnosti. Každá skupina těchto prostředků má zase své podružné a bezprostřední účely. Tyto bezprostřední účely trestních opatření jsou jednak generální, jednak speciální prevence.

O generální prevenci nepochybně mluví čl. 10. b. „v“, čl. 11. b. „v“ a čl. 9. část druhá b. 1.; mluví o ní asi i čl. 9., část 1. bod 2. Generální prevence osnova má formu buď odstrašení všech nespolehlivých elementů společnosti anebo kázeňského působení na ně.

Ostatní uvedená ustanovení osnova jedná o speciální prevenci ve formách: 1. učinění neškodným (čl. 5., čl. 9. č. 1. b. 1. a 2, č. 2. b. 3.) buď dlouhou izolací zločince od společnosti nebo usmrce-

²⁴⁾ T. j. vedle opatření nuceně-výchovné působnosti proti pachateli.

²⁵⁾ Ve svém uvedeném výše článku o sovětském trestním zákoně z r. 1926 na str. 342 Gleispach píše: „Kennzeichnend ist, das die Rechtsordnung des kommunistischen Übergangstaates Rechtsgüter des Einzelnen grundsätzlich überhaupt nicht anerkennt.“

ním; 2. odstrašení (čl. 9. č. 1. b. 2.); 3. polepšení²⁶⁾ (čl. 9. č. 1. b. 3; č. 2. b. 2); 4. léčení (čl. 16. b. „g“; čl. 69).

Proto lze trestní teorii, kterou uskutečňuje osnova, především nazvatí teorií speciální a generální prevence.

Ale represivní opatření, zvláště prostředky třídního potlačení, mají ještě jeden důležitý účel: použití odsouzených osob pro sociálně užitečné práce (čl. 5. a čl. 9. č. 1. b. 3.). Proto bylo by jednostranné mluvit o trestní teorii osnovy, jen jako o teorii speciální a generální prevence.

Ze všech uvedených bezprostředních účelů represe (speciální prevence, generální prevence a exploatace práce odsouzeného) na prvním místě stojí speciální prevence, o níž tedy třeba pojednati nejdříve.

B. Úprava zásad teorie speciální prevence v osnově.

Jak známo, základními myšlenkami teorie speciální prevence jsou tyto: 1. Nikoliv vina nebo tíže spáchaného činu, nýbrž osobní nebezpečnost zločincova má býti měřítkem při výběru represivního opatření. Trestný čin jest pouze symptom nebezpečnosti člověka, nikoliv míra pro stupeň jeho trestnosti. 2. Proto všichni zločinci mají býti roztrženi na určité skupiny podle stupně své nebezpečnosti pro společnost, zejména podle intenzity a povahy svých zločinných sklonů, podle možnosti a snadnosti polepšení, podle toho, proč se stali zločinci, podle svých psychických a fyzických zvláštností atd. Vůči každému ze zločinců má býti použito in concreto takového opatření, které učiní z něho člověka užitečného nebo alespoň neškodného pro společnost (zásada individualisace represe), při čemž konkrétní opatření se ukládá podle toho, do jaké skupiny zločinců patří daný pachatel zločinu. 3. Poněvadž soud, vynášeje rozsudek a určuje jedno z opatření, jímž zločinec se zbavuje svobody, nemůže věděti, kdy zločinec přestane býti nebezpečným pro společnost, má určití pouze minimální dobu trvání uvěznění odsouzeného, kdežto skutečné trvání doby věznění má býti určeno tím nebo jiným orgánem později, podle toho, kdy zločinec skutečně přestane býti nebezpečným (zásada neurčitého odsouzení).

²⁶⁾ Přesněji řečeno, přizpůsobení k životu ve společnosti bez páchaní zločinů (t. z. „právní“ nikoli „morální“ polepšení).

Pro posouzení otázky, do jaké míry osnova uskutečňuje teorii speciální prevence, třeba tedy prozkoumati, jak jest uskutečněna v osnově každá z uvedených zásad zmíněné teorie.

1. Ryze symptomatický význam zločinu.

a) Zřeknutí se zásady *nullum crimen sine lege*.

1. Aby zločin byl skutečně pouze jedním ze symptomů nebezpečných sklonů zločince, zásada *nullum crimen sine lege* vlastně má být odstraněna z trestního zákona, poněvadž překáží účelnému boji se zločinností: vždyť nebezpečnost člověka pro právní řád (anebo něco jiného, co má být chráněno trestním zákonem), může být někdy nepochybná i do spáchání jím činu, který právní řád v trestním zákoně výslovně uvádí. Ovšem zastanci teorie speciální prevence (dokonce i osnova Ferriho z r. 1921) správně nejdou ve svých požadavcích tak daleko, poukazujíce na to, že zabezpečení osobní svobody vyžaduje, aby pouze „zákonná skutková podstata“ se pokládala za symptom nebezpečnosti zločince, dostatečný pro použití trestního opatření.

Ale pro tvůrce sovětské osnovy osobní svoboda člověka nemá tak velké ceny. Proto čl. 7. osnovy s veškerou přímostí prohlašuje, že „trestní zákon RSFSR uvádí pouze příkladný výpočet zvlášť nebezpečných a méně nebezpečných jednání“ a „že vzhledem k tomu, že se objevily nové formy třídního boje a následkem toho i nové druhy zločinů, soud může uznati za sociálně nebezpečné též jednání, které není přímo uvedeno ve výpočtech zločinů. V těchto případech soud jest povinen určit, do jaké skupiny zločinů patří takové jednání, a ve shodě s tím stanoviti opatření buď třídního potlačení nebo nuceně-výchovné působnosti“.²⁷⁾

²⁷⁾ Sr. též čl. 22, odst. 2. slovo „zejména“ („v častnosti“); čl. 27. odst. 2. slova „v každém případě“. — Třeba poukázati, že již tr. zákon z r. 1922 ve čl. 10. a tr. zákon z r. 1926 ve čl. 16. zřekly se zásady *nullum crimen sine lege*, ale v méně rozhodné formě. Osnova asi chce, aby soudy ve své praxi častěji používaly výkladu dle analogie; kromě toho osnova zde, jakož i v četných jiných ustanoveních ještě více, než platný trestní

2. Je-li výpočet zákonných skutkových podstat pouze příkladný, nabývá velkého významu otázka t. zv. *materiální definice zločinu*, aby soudce věděl, jaký čin může býti uznán zločinem, i když není uveden ve výpočtu zločinů.

Skutečně, v osnově Krylenkově se setkáváme s materiální definicí zločinu vůbec (čl. 2), jakož i s materiálními definicemi zvláště nebezpečných a méně nebezpečných jednání (čl. 3), kontrarevolučních jednání (čl. 22) a ještě některých jiných skupin zločinů.²⁸⁾

Podle čl. 2 pokládají se za sociálně-nebezpečné a mají za následek použití represivních opatření „každý čin a každá nečinnost: a) jež ohrožuje pevnost proletářské diktatury; b) jež překáží upevnění a rozvoji socialistické výstavby; c) jež desorganisuje tvořící se pořádek společenských poměrů budované socialistické společnosti“. Čl. 3 pokračuje: „Mezi činy nebezpečnými pro společnost (zločiny) se rozeznávají:

a) zvláště nebezpečné zločiny, jimiž jsou úklady^{28a)} o proletářskou diktaturu, úklady o vymoženosti proletářské revoluce a činy, jimiž se podkopávají základní podmínky společenského života (spolužití), státní správy a socialistické výstavby^{28b)}. Poněvadž tyto činy charakterisují pachatele jako třídního nepřítelanebo jako osobu, jež zjevně nemůže býti členem pracující společnosti, vlekou za sebou nutnost použití vůči pachateli prostředků třídního potlačení;

b) ostatní méně nebezpečné zločiny, které desorganisují^{28c)} (třeba bylo by říci p o u z e desorganisují) socialistickou výstavbu a podmínky společenského života a vyžadují proto, aby se použilo proti pachatelům prostředku nuceně-výchovné působnosti.“

zákon, zdůrazňuje třídní povahu tr. zákona, anebo, jak píše Krylenko, „mluví marxistickou řečí“.

²⁸⁾ Materiální definici zločinu vůbec, jakož i kontrarevolučního jednání zná i tr. zákon z r. 1926: V. čl. 6. a 58¹. Sr. zde též čl. 59¹. odst. 2.

^{28a)} Text osnovy zní: „které obsahují pokus na proletářskou diktaturu atd., což jest ale docela nesprávný gramatický výraz.

^{28b)} Sr. čl. 2 b. „a“ a „b“.

^{28c)} Sr. čl. 2. b. „v“.

V těchto definicích především jest nápadná jejich nejasnost a neurčitost; podrobnější výklad by věc nijak neosvětlil. Je ovšem pravda, že každá materiální definice zločinu nutně bývá neurčitou a právě proto se nehodí pro trestní zákony v právním státě. Ale k této do jisté míry nevyhnutelné neurčitosti osnova připojuje ještě třídní zabarvení, což jest vůbec charakteristickým jejím zjevem.

Třeba zdůrazniti ještě jeden bod v definici čl. 2. Podle něho zločinem jest každý čin a každá nečinnost,²⁹⁾ které ohrožují určité statky. Ovšem na př. i v § 1. a 335. tr. zákona z r. 1852, platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, mluví se o každém konání i o p o m i n u t í, ale zde tato slova mají docela jiný význam, než v osnově; 1. čl. IV. vyhlášovacího patentu k tr. zákonu z r. 1852 výslovně uznává zásadu nullum crimen sine lege a proto podle tohoto zákona lze trestati pouze za činy nebo opominutí v něm obsažené a přesně vymezené; 2. při tak zvaných omisivních deliktech výsledných, nebylo-li zabráněno výsledku (nečinnost), může býti potrestán pouze ten, kdo má zvláštní povinnost svou činností odvrátiti výsledek, povinnost, uloženou mu buď výslovným příkazem právního řádu, buď zvláštními poměry mezi ním a osobou poškozenou, buď jeho předchozím jednáním, jež způsobilo nebezpečí poruchy právního statku. Naopak sovětská osnova nezná takových omezení a její tvůrce Krylenko ve svém úvodním článku³⁰⁾ přímo se chlubí tím, že odstranění zásady nullum crimen sine lege z osnovy podkopává všechny s ní souvislé právní teorie a dělá jich použití v proletářském státě nemožným, čímž (pokračuje Krylenko) „buržoasní komentátoři našeho trestního kodexu“ zba-vují se možnosti „alespoň »právnicky« učiniti neškodnou diktaturu proletariátu a vykleštiti dynamicky revoluční obsah jeho kodexu“.

Je-li v osnově nečinnost zásadně postavena skutečně na roveň pozitivnímu konání,³¹⁾ třeba poukázati na dva zvláště nebezpečné důsledky tohoto stanoviska osnovy.

²⁹⁾ Totéž obsahuje i čl. 6. tr. zákona z r. 1926.

³⁰⁾ V. „Projekt“, str. 10—11.

³¹⁾ Ve prospěch toho mluví ještě ta okolnost, že za jistých podmínek nečinnost skutečně může býti znakem krajní antisociálnosti nečinné osoby, i když jí není uložena právním řádem zvláštní povinnost zameziti škodlivý výsledek. Třeba ale uvést, že osnova přece pokládá „vědomé neposkytnutí pomoci osobě, která se nacházela v nebezpečí života“, za

Především z toho vyplývá, že každému občanu se ukládá povinnost překážeti, aby se páchaly sociálně nebezpečné činy, pod vyhrůžkou, že za nečinnost bude proti němu použito týchž opatření, jako proti skutečnému pachateli.³²⁾ Stav občana se zhoršuje ještě tím, že nikdo nemůže přesně věděti, jaký čin jest sociálně nebezpečným a jaký jím není. Ještě horší jest stav každého sovětského úředníka: každý z nich může býti souzen a odsouzen za „škodlivou nečinnost“, jakmile v oboru jeho působnosti nebylo dosaženo žádaných vládou výsledků, ovšem bude-li takové odsouzení vládě vhod.³³⁾

3. Pojednání o odstranění z osnovy zásady *nullum crimen sine lege* nebylo by úplným, kdyby zde nebylo uvedeno ještě ustanovení čl. 6. osnovy. Jest-li zločin skutečně pouze symptomem nebezpečnosti zločince, může-li za takový symptom býti pokládáno i jednání, které není výslovně uvedeno v trestním zákoně jako zločin, jest docela logickým udělati ještě jeden krok dále a prohlásiti, že lze použití represivních opatření i proti osobám důvodně podezřelým, i kdyby nebylo prokázáno, že skutečně spáchaly zločin. Ovšem v právním státě to není možno, ale sovětské Rusko není právním státěm, a proto čl. 6. osnovy³⁴⁾ ustanovuje: „prostředky třídního

Stíhání osob
podezřelých.

méně nebezpečný zločin proti životu (čl. 47, b. 12), kdežto úmyslné usmrcení člověka bez polehčujících okolností jest zvlášť nebezpečným zločinem. Ale i výklad dle analogie čl. 47 b. 12 vzhledem k jiným zločinům (na př. proti majetku) zajisté může rozšířiti v praxi pojem trestné nečinnosti skoro od infinitum.

³²⁾ Srv. poslední odstavec čl. 23., který výslovně prohlašuje za kontrarevoluční zločin, za nějž po případě pachatel může býti i zastřelen, „neoznámení určitě známého kontrarevolučního zločinu“.

³³⁾ Třeba vždy pamatovati, že v sov. Rusku soud se pokládá za část administrace a že proto jeho prvním úkolem jest, pomáhati uskutečnění politiky vlády.

³⁴⁾ Článek 6. osnovy úplně shoduje se svým obsahem s druhou větou čl. 7. trestního zákona z r. 1926. Třeba dodati že sovětský kriminalista Čelcov-Bebutov ve svém článku „Ugolovnyj kodex RSFSR. v oceně zapadno-jevropějských kriminalistov“ (v. „Ježenědělnik sovětskoj justicii“ z r. 1928 č. 28 str. 544) uvádí, že čl. 7. tr. zákona RSFSR. „není rozvinut“ a proto soudy nemají práva souditi podezřelé osoby, které nespáchaly konkrétního zločinu, což jest výslovně uvedeno v instrukci lidového komisariátu spravedlnosti a nejvyššího soudu RSFSR. dané nižším soudům ohledně použití trestního zákona z r. 1926. Naopak v trestním zákoně sovětské Ukrajiny čl. 5., jenž odpovídá čl. 7. trestního zákona sovět-

potlačení a nuceně-výchovné působnosti mohou býti použity jak proti osobám, které spáchaly konkrétní zločin, tak i proti osobám, které takového činu nespáchaly, ale vzhledem ku svému spojení(?) se zločinným prostředím anebo ku své předešlé činnosti vzbuzují důvodnou obavu, že spášou nové (?) zločiny.“ Ale čl. 6. přece jen uvádí aspoň jedno omezení, neboť ustanovuje, že „způsob použití za těchto podmínek trestně právních opatření má býti zvláště určen v zákoně.“ Osnova sama o něm nic nemluví; to znamená asi, že čl. 6. nemá býti používáno v praxi, pokud nebude vydán zvláštní zákon. Ale i tak čl. 6. zůstává velice důležitým ustanovením, prohlašuje, že není žádného zásadního rozdílu mezi zločinem a podezřelým chováním, mezi skutečným zločincem a podezřelou osobou, mezi prevencí ve formě represe a ryze preventivními opatřeními. Zůstává učiniti pouze jeden krok dále a zrušiti i zásadu, že cogitationis poenam nemo potitur.

b) Nebezpečnost zločincova jako měřítko pro výběr represivního opatření soudem.

Teorie speciální prevence vyžaduje, aby měřítkem pro výběr represivního opatření in concreto od soudu bylo jedině skutečné nebezpečí zločincovo, nikoliv jeho vina nebo dokonce škoda nebo nebezpečí pro právní statek způsobené jeho jednáním. Tato zásada není provedena v osnově docela důsledně, poněvadž osnova se nezříká zásad generální prevence,³⁵⁾ ale přece jest provedena v ní důsledněji, než v nyní platných „buržoasních“ kodexech a v osnovách nových „buržoasních“ trestních zákonů.

1. Zřeknutí se zásady odpovědnosti za vinu.

1. Především třeba uvést, že čl. 4.³⁶⁾ se zříká výslovně pojmů trestu a odplaty a tím také zásady odpovědnosti za vinu.

ského Ruska, „jest rozvinut v čl. 34“, který dovoluje proti uvedeným v čl. 5. podezřelým osobám používati vyhoštění do vzdálených krajů a vyhoštění za hranice určitého obvodu. — Dle Mauracha (viz uvedený výše čl. Gleispacha, str. 342) vyhoštění podezřelých osob připouští nejvyšší soud i v sov. Rusku.

³⁵⁾ Čl. 7. osnovy dokonce mluví, že „prvním a základním momentem určujícím nutnost použití opatření trestní represe, jest reální nebezpečí spáchaného jednání“, ale zde důraz náleží slovu reální, nikoliv slovu jednání.

³⁶⁾ V. jeho text na str. 224. tohoto pojednání.

Ale osnova jde v tomto bodě značně dále a ve svých ustanoveních o „základních zásadách“ nic nemluví ani o úmyslu a nedbalosti³⁷⁾ jako o nutných všeobecných podmínkách trestní represe, ani o skutkovém a právním omylu pachatele. Třeba dodat, že osnova to činí vědomě. Ve svém úvodním článku³⁸⁾ Krylenko píše: „Vylučující nadobro ze všeobecné části trestního zákona oba pojmy — i úmyslu i nedbalosti — jako pojmy v ý h r a d n ě u r č u j í c í možnost trestní represe, ponecháváme je pouze jako jeden ze znaků nebezpečnosti osoby a nic více, a připouštíme případy, kdy soud ukládá ta nebo ona opatření i prot i n e p ř í č e t n ý m.“³⁹⁾

Úmysl
a nedbalost.

Toto vysvětlení Krylenkovo není dosti jasné a svědčí asi o jeho nedostatečných teoretických znalostech. Vždyť i osnova Ferriho z r. 1921 nedělala zásadního rozdílu mezi příčetnými a nepřičetnými pachateli, ale podávala definice pojmů jak úmyslu tak i nedbalosti. A docela správně, poněvadž pojmy úmyslu a nedbalosti, jak jest nyní skoro všeobecně uznáno, nekryjí se s pojmy úmyslné a nedbalé v i n y a může jich býti používáno v t. zv. ryze psychologickém smyslu, aby byly provedeny hranice mezi t. zv. náhodným jednáním a jednáním, jež ve větší nebo menší míře charakterisuje pachatele. Proto i nepřičetný může jednat jak úmyslně, tak i nedbale (t. j. bez náležité opatrnosti) v tomto psychologickém smyslu slova; proto může jednat též náhodně ve smyslu trestního zákona, t. j. za takových okolností, při nichž ani příčetnému člověku nemůže býti vytknuto, že jednal úmyslně anebo bez náležité opatrnosti.

Ale i když uznáme, že nepřičetný nemůže jednat ani úmyslně ani nedbale i v psychologickém slova smyslu, nelze přece pochopiti, proč osnova vylučuje ze své všeobecné části ustanovení o úmyslu a nedbalosti, jako o nutných podmínkách pro represivní opatření proti p ř í č e t n ý m pachatelům, t. j. proč nemá ustanovení o úmyslu a nedbalosti analogického tomu, jaké má nyní platný sovětský trestní zákon z r. 1926 ve čl. 10.?

³⁷⁾ Nyní platný tr. zákon z r. 1926 ve čl. 10 má definici obou těchto pojmů, ale ve své všeobecné části nic nemluví o tom, že pravidlem trestní represe stihá pouze úmyslného pachatele.

³⁸⁾ V „Projekt . . .“ str. 21.

³⁹⁾ Ovšem ve formě léčení, spojeného s izolací od společnosti.

Krylenko (v. ibid.) pokládá čl. 10. trestního zákona z r. 1926 za neslučitelný se zřeknutím se pojmu viny asi proto, že nepřítelní jím byli zásadně vyloučeni z kompetence trestních soudů. Ale tato skutečnost přece není důsledkem toho, že čl. 10. podává definici úmyslu a nedbalosti, bez nichž ani osnova nemůže se obejít ve svých ustanoveních o jednotlivých zločinech! Proč lze o nich mluvit ve zvláštní části a nelze mluvit ve všeobecné části, jest nerozluštitelnou hádankou.

Vědomé úplné pomlčení osnovy o úmyslu a nedbalosti ve všeobecné části bude mít nepochybně za následek četná nedorozumění v soudní praxi. Především, co mají znamenati slova „úmyslně“⁴⁰⁾ „nedbale“⁴¹⁾ jakož i slova „vědomě“⁴²⁾ „zlomyslně“⁴³⁾ atd., která se vyskytují v ustanoveních o jednotlivých zločinech?⁴⁴⁾ Ale kromě toho, co si má soudce počítí, když není v zákoně uvedeno, má-li být použito represivního opatření pouze bylo-li jednání úmyslné, anebo i v případech, když pachatel jednal bez úmyslu? Lze-li zde použití represivních opatření i při nedbalém jednání? Nelze-li dokonce uložit je i pachateli náhodného jednání? Ovšem náhodný pachatel zločinu nemůže být uznán vinným, ale vina není podmínkou zodpovědnosti dle osnovy. Ve většině případů takový pachatel nemůže být uznán i nebezpečným, ale přece s hlediska nebezpečnosti určité osoby jest úplně logickým používati represivních opatření i proti tomu, kdo porušil trestní zákon pouze pro to, že jest na př. krátkozraký anebo nedoslýchavý.⁴⁵⁾ Nesmíme pouštět se zřetele též, že osnova má za účel nejen speciální, nýbrž i generální prevenci ve formě buď odstrašení anebo „výchovy“ nespolehlivých členů společnosti. A pro takové odstrašení někdy může být užitečným použitím represivního opatření nejen proti

⁴⁰⁾ V. na př. čl. 22., b. 6., l. „v“, čl. 47. b. 4., čl. 44. b. 14.

⁴¹⁾ V. čl. 43. b. 20., čl. 47. b. 1.

⁴²⁾ V. na př. čl. 22. b. 6., l. „a“.

⁴³⁾ V. na př. čl. 22. b. 6., l. „b“.

⁴⁴⁾ Ovšem tato výtku může být učiněna i většině nyní platných trestních zákonů, i některým novým osnovám.

⁴⁵⁾ Sr. ustanovení čl. 69, podle něhož soud dokonce může uložit „nucené léčení“ každé osobě, jež trpí nemocí pro společnost nebezpečnou, i kdyby zločin této osoby nebyl v žádné souvislosti s nemocí.

osobě nevinné, nýbrž i proti osobě, jež není nebezpečnou, bylo-li její jednání objektivně škodlivé.

Zde jest na místě se zmíniti, že podle čl. 22. osnovy kontrarevolučním jest nejen každé jednání, které jest vědomě namířeno proti diktatuře proletariátu, bezpečnosti proletářského státu nebo různým „vymoženostem“ socialistické revoluce, nýbrž i každé jednání, které objektivně přispívá k zničení nebo oslabení diktatury proletariátu atd. Ať sám čtenář rozhodne, není-li možno sovětskému soudci za takových podmínek trestati i toho, kdo jednal bez úmyslu a nedbalosti, dozví-li se z úvodního článku Krylenka, že úmysl a nedbalost nejsou výlučnými znaky nebezpečnosti osoby, která spáchala zločin.

Zájem objektivního prozkoumání osnovy ovšem žádá, aby slovu „objektivně“ ve čl. 22. bylo věnováno více pozornosti. Tímto slovem tvůrci osnovy asi nechtěli dáti soudci možnost odsouditi někoho pachatele kontrarevolučního zločinu k zastřelení, nýbrž dali mu možnost prohlásiti za objektivně kontrarevoluční takový zločin, který není uveden ve výpočtu objektivně kontrarevolučních zločinů osnovy, t. j. v čl. 23. Pravda, čl. 23 nejmenuje uvedené v něm zločiny objektivně kontrarevolučními, nýbrž mluví o nich jako o „zvlášť nebezpečných zločinech proti pořádku správnému, jež jsou postaveny na roveň kontrarevolučním zločinům,“ ale Krylenko⁴⁷⁾ píše, že tyto zločiny jsou postaveny na roveň kontrarevolučním zločinům, poněvadž mají objektivně kontrarevoluční povahu.

I takový „mírnější“ výklad slova „objektivně“ ve čl. 22. Omyl právní. úplně stačí, aby bylo možno říci, jak osnova posuzuje význam omylu pachatele ohledně sociálního významu jeho činu,⁴⁸⁾ i když o něm nic nemluví expressis verbis: z čl. 23. vyplývá, že pro použití represivního opatření stačí objektivní nebezpečnost jednání⁴⁹⁾ pro sociální řád, diktaturu proletariátu atd., i když pachatel jest přesvědčen, že jeho činnost jest naopak prospěšna i diktatuře proletariátu, i všem ostatním právním statkům sov. Ruska, i když, kromě toho pachatel zná celý sov. trestní zákon z paměti a nena-

⁴⁷⁾ V. „Projekt...“, str. 22.

⁴⁸⁾ T. j. význam právního omylu pachatele.

⁴⁹⁾ Které spácháno úmyslně nebo nedbale v psychologickém slova smyslu.

chází v něm ustanovení, které prohlašovalo by jeho jednání za zločin. Nelze neuznati, že takové stanovisko osnova jest docela logické: člověk nepřestává býti nebezpečným pro společnost pouze pro to, že nerozeznává nebezpečné povahy svých jednání. Ale taková logická důslednost ve spojení s odstraněním zásady *nullum crimen sine lege* jest koupena za příliš drahou cenu; kdo může říci na př., jaký zločin nemůže býti uznán soudem za o b j e k t i v n ě kontrarevoluční, když osnova ve čl. 23. uvádí mezi takovými zločiny i systematickou nebo zvlášť škodlivou kontrabandu (b. 7), i loupež spojenou s násilím nebezpečným pro život poškozeného (b. 2).

2. Účastenství
a přípravné
jednání.

2. Je-li zločin pouze symptomem nebezpečnosti zločince, jest zásadně docela lhostejno, jakým způsobem se účastnil zločinec spáchání zločinu, byl-li zločin dokonán nebo nikoliv a jak daleko pokročila činnost zločince při uskutečnění jeho záměru. Proto lze uznati za docela logické i následující ustanovení osnova o účastenství a přípravných jednáních (čl. 17): „Všechny druhy účastenství (pomáhání, ukrývání atd.), jakož i všechny druhy přípravných jednání soud posuzuje dle týchž zásad jako dokonaný zločin. Soud je povinen při určení represivního opatření míti na zřeteli stupeň objevení se nebezpečnosti souzených osob, nikoliv stupeň účastenství nebo stupeň přípravy zločinu. Nebyl-li zločin dokonán, poněvadž pachatel sám zastavil svou zločinnou činnost, soud jest povinen přihlížeti k pohnutkám ustoupení od spáchání zločinu a může sprostiti takového pachatele trestní odpovědnosti“.

Účastenství.

V tomto dosti jasném ustanovení třeba přece zdůrazniti několik bodů. Především třeba poukázati na to, že ve svém příkladném výpočtu různých druhů účastenství osnova vědomě uvádí jeden pravý druh účastenství — pomáhání — a jeden druh t. zv. nadřzování zločincům — ukrývání⁵⁰⁾. K tomu třeba dodati, že ve čl. 23. osnova přímo prohlašuje za kontrarevoluční zločin i neoznámení kontrarevolučního zločinu již spáchaného anebo chystaného. Poněvadž ryze symptomatický význam skutkových podstat logicky vyžaduje, aby tohoto ustanovení bylo analogicky použito

⁵⁰⁾ Ovšem, ukrývání může býti i pravým účastenstvím, zejména pomáháním, bylo-li slíbeno předem pro případ spáchání určitého trestného činu; ale osnova mluví zajisté o jiném ukrývání, když staví je vedle pomáhání.

i při jiných zločinech, lze o účastenství podle osnovy učiniti takový závěr: účastenství, jako v š e o b e c n á f o r m a spolupůsobení při páchání zločinů, jest podle osnovy pojem daleko širší, než účastenství moderní doktriny trestního práva a nových trestních zákonů. Účastenství osnovy zahrnuje v sobě na př. nejen všechny případy účastenství dle § 5. tr. zákona z r. 1852 platného v zemích českých („návod, pomáhání, účastenství“), nýbrž i nedokonané svádění dle § 9., i nabízení se k trestnému činu (sr. § 199a tr. zákona z r. 1852), i nadržování zločincům⁵¹⁾ dle hlavy XXVI. tr. zákona z r. 1852, i neoznámení trestného činu jak před tak i po jeho spáchání. Mluví-li osnova přece o účastenství, má v ní tento pojem docela jiný obsah, než v nynějších platných tr. zákonech „buržoasních států.“ Zde jest v osnově viděti (jako i v některých jiných bodech),⁵²⁾ znatelný návrat k staré doktríně trestního práva.

Osnova je stejně radikální i ve svém ustanovení o přípravných jednáních. Především osnova nečiní zásadního rozdílu mezi pokusem a přípravným jednáním a proto mluví pouze o přípravných jednáních. Zde osnova na první pohled jest ve shodě s moderní subjektivní teorií. Ale přece lze říci, že osnova jde dále, než tato teorie: vždyť osnova přímo p ř e d p i s u j e posuzovati jakékoliv přípravné jednání, jako dokonáný zločin. — Není pochybnosti, že dle osnovy také k a ž d ý n e z p ů s o b i l ý pokus má býti posuzován jako dokonáný zločin, ač osnova nic nemluví o nezpůsobilém pokusu.

Přípravná
jednání.

I v ustanovení o dobrovolném ustoupení pachatele od dokonání zločinu osnova zvolila cestu pro pachatele nejnepříznivější: zjistí-li soud, že ustoupení bylo dobrovolné ve smyslu moderní doktriny trestního práva, přece není povinen vynést osvobozující rozsudek. Naopak soud jest povinen zjistiti p o h n u t k y i takového dobrovolného ustoupení a po jich zjištění má pouze právo nikoliv povinnost sprostiti obviněného trestní odpovědnosti. Ovšem nelze popříti, že podobné ustanovení osnovy docela odpovídá zásadám

Dobrovolné
ustoupení.

⁵¹⁾ Vyjímajíc pomáhání k útěku zatčenému: v. osnova čl. 43. b. 4.

⁵²⁾ Na př. v ustanovení o trestní odpovědnosti osob podezřelých a v odstranění zásady nullum crimen sine lege: v tom jest návrat k dobám před velkou francouzskou revolucí.

teorie speciální prevence, a že dokonce lze uvažovati o jeho účelnosti i pro moderní evropské právo.⁵³⁾

3. Všeobecná
pravidla
o uložení
soudem
konkretního
represivního
opatření.

3. Výše bylo již uvedeno, že použití zásad teorie speciální prevence přivedlo osnovu k tomu, že odstranila zásadu nullum crimen sine lege, čímž ze sovětského soudce jest učiněn podpůrný zákonodárce. Táž teorie určuje i všeobecná pravidla o ukládání soudem represivního opatření pachateli zločinu, který jest výslovně uveden v příkladných výpočtech zvlášť nebo méně nebezpečných jednání, při čemž i zde se soudci poskytuje právo zákonodárného rázu, zejména právo derogační. Proto lze říci, že podle své povahy trestní právo v sov. Rusku má být⁵⁴⁾ spíše instrukcí, než skutečným zákonem.

Základní pravidla o ukládání represivních opatření soudem jsou uvedena ve čl. 8 osnovy. Podle tohoto článku soud má následující práva :

a) Soud může uznati, že samé jednání výslovně prohlášené trestním zákonem za sociálně nebezpečné (zločin) ve skutečnosti již přestalo být takovým buďto v době jeho spáchání nebo v době trestního řízení o něm. V tomto případě soud, „bera v úvahu též osobnost pachatele, má právo zříci se trestní represe proti němu.“⁵⁵⁾

b) Soud může uznati, že — ačkoli jednání samo jest sociálně nebezpečné — přece osoba, která je spáchala, není nebezpečná

⁵³⁾ Nelze pochybovati, že dle osnovy lze mluvíti i o účastenství v nedbalém jednání, i o nedbalém účastenství, i o t. zv. pokusu činu nedbalého, ačkoli osnova nic nemluví o těchto pojmech: ryze symptomatický význam zločinu vlastně dovoluje vůbec nic nemluvíti o účastenství, pokusu a přípravných jednáních. Proto není divu, že ustanovení osnovy o těchto právních institucích jsou tak kusá. Nyní platný v Rusku trestní zákon ve svých ustanoveních o účastenství (čl. 17 a čl. 18) uskutečňuje zásady moderní „buržoasní“ doktriny a proto velice podstatně se liší od osnovy. — V ustanoveních o pokusu a přípravných jednáních (čl. 19) trestní zákon z r. 1926 se liší od osnovy hlavně tím, že zde dobrovolné ustoupení vylučuje trestní odpovědnost pachatele, pokud jeho jednání není t. zv. kvalifikovaným pokusem.

⁵⁴⁾ A jest instrukcí i nyní, poněvadž i nyní platný trestní zákon z r. 1926 zřekl se zásady nullum crimen sine lege (čl. 16) a dal soudci právo derogovati ustanovení trestního zákona o sociálně-nebezpečné povaze určitého jednání (čl. 8).

⁵⁵⁾ Čl. 8. nyní platného sov. trestního zákona z r. 1926 ukládá soudu p o v i n n o s t v y n e s t i v t a k o v ý c h p ř í p a d e c h o s v o b o z u j í c í r o z s u d e k.

a proto nebylo by účelné podrobiti ji trestní represí.⁵⁶⁾ Totéž opakuje i čl. 16. b. „a“, dle něhož dokonce „nemůže býti použito vůbec ani prostředků potlačení ani prostředků nuceně-výchovné působnosti, nabyli-li soud přesvědčení, že osoba, která zločin spáchala, není nebezpečná a že nejsou žádné důvody se obávati, že spáše nějaký zločin v budoucnu.“

Dlužno poznamenati, že toto kategorické ustanovení se dobře nesrovnává s některými ustanoveními, v nichž se uplatňují zásady generální prevence.⁵⁷⁾

c) Není-li osoba, jež spáchala zvlášť nebezpečné jednání,⁵⁸⁾ do té míry nebezpečnou, aby bylo třeba použití proti ní prostředků třídního potlačení, soud může použití prostředků nuceně-výchovné působnosti.

d) Soud může uznati, že i za méně nebezpečný zločin⁵⁹⁾ má býti uložen prostředek třídního potlačení (kromě zastřelení), ale jen z důvodů uvedených ve čl. 13. a 14. osnovy, t. j. bylo-li spácháno méně nebezpečné jednání „z třídní nenávisti“ (čl. 13) nebo profesionálním zločincem (čl. 14).⁶⁰⁾

e) Čl. 8. doplňuje se čl. 19, který jedná o podmíněčném odsouzení, o němž třeba pojednati trochu zevrubněji.

Podle čl. 19. soud může vynéstí rozsudek o podmíněčném odsouzení, t. j. o odložení výkonu rozsudku, byl-li spáchán méně nebezpečný zločin a jsou-li zároveň okolnosti, za nichž byl spáchán zločin, takové, že nevyžadují neprodleného vykonání prostředku nuceně-výchovné působnosti. Spáchal-li podmíněčně odsouzený během doby určené soudem nový zločin, soud, jenž projednává tento nový zločin, může se usnésti o neprodleném vykonání prvního rozsudku.

Podmínečně
odsouzení.

V tomto příliš krátkém ustanovení o neurčitém odsouzení a podmínkách jeho použití třeba zdůrazniti dva body. Především slovy o okolnostech, které vyžadují neprodleného výkonu represivního opatření, osnova asi naznačuje, že i účely generální prevence soud má míti na zřeteli při usnesení o podmíněčném odsouzení. Z toho

⁵⁶⁾ Čl. 8, odst. 1. Srv. též čl. 8 tr. zákona z r. 1926.

⁵⁷⁾ V. o tom níže.

⁵⁸⁾ Čl. 8 odst. 1. a 2.

⁵⁹⁾ Tyto pojmy v. výše v čl. 3 na str. 229.

⁶⁰⁾ O čl. čl. 13. a 14. bude pojednáno níže.

vyplývá, že soud tím spíše nesmí se úplně zříci použití represivního opatření i když zločinec není nebezpečným, ale účely generální prevence přece vyžadují, aby bylo in concreto uloženo a vykonáno represivní opatření. Ještě větší význam má ona skutečnost, že dle čl. 19 při spáchání zvlášť nebezpečného zločinu podmíněčné odsouzení není vůbec přípustné. Jak srovnati toto ustanovení s kategorickým ustanovením čl. 16 b. „a“? Proč lze vynést osvobozující rozsudek a nelze se omeziti usnesením o podmíněčném odsouzení?⁶¹⁾

4. Důvody vylučující použití represivních opatření.

4. Všeobecná ustanovení o výběru konkrétního represivního opatření soudem, jež poskytují soudu skoro neomezenou moc a dovolují mu úplně se zříci použití kteréhokoliv opatření,⁶²⁾ umožňují osnově věnovati jen několik slov okolnostem vylučujícím použití těchto opatření. O nich mluví čl. 16. osnovy, který zmiňuje se kromě úplné bezpečnosti osoby (b. „a“),⁶³⁾ nedostatečného věku (b. „v“)⁶⁴⁾ a poruchy psychické činnosti (b. „g“)⁶⁴⁾ pouze o nutné obraně (čl. 16 b. „b“). — V ustanovení osnovy o nutné obraně třeba zdůrazniti jeden bod: osnova připoustí obranu proti útokům nejen na „osobu nebo práva toho, kdo bránil sebe nebo někoho jiného“, nýbrž i na sovětskou vládu,⁶⁵⁾ kdežto v „buržoasních“ státech ustanovení o nutné obraně se nezmiňují o analogickém předmětu obrany. Je pochopitelné, že osnova takovým způsobem rozšiřuje okruh předmětů nutné obrany: vždyť sovětská vláda jest vůbec hlavním předmětem ze všech, které chrání trestní zákon.

⁶¹⁾ Třeba se zmíniti, že osnova má ještě ustanovení o reálném souběhu zločinů (čl. 18) a stojí na půdě t. zv. zásady absorpční, modifikované právem soudu přihlížeti při ukládání represivního opatření k méně těžkým spáchaným zločinům jako ku znakům větší nebezpečnosti zločincovy. O ideální konkurenci zločinů osnova nic nemluví. Trestní zákon z r. 1926 staví na roveň reálné a ideální konkurenci (čl. 49).

⁶²⁾ V. čl. 16 b. „a“.

⁶³⁾ O čemž již bylo pojednáno výše.

⁶⁴⁾ V. níže.

⁶⁵⁾ Zde osnova opakuje ustanovení tr. zákona z r. 1926, čl. 13, odst. 1; do zákona z r. 1927 (viz „S. U.“ z r. 1927, N 49, čl. 330) čl. 13 mluvil o ještě jednom předmětu obrany, zejména „revolučním pořádku“. V praxi asi bylo příliš mnoho horkokrevných ochránců „revolučního pořádku“.

Mluví-li osnova o nutné obraně, může překvapiti, že nic nemluví o krajní nouzi.⁶⁶⁾ Proč se tak stalo, nezmiňuje se ani úvodní stať Krylenka; ovšem nutno poukázati na slova úvodu: „celá řada dřívějších právních pojmů stala se zbytečnou.“ K tomu Krylenko dodává⁶⁷⁾, že osnova důsledně uskutečňuje myšlenku „useknutí“ těchto pojmů.

Mezi nimi stať Krylenkova výslovně uvádí pouze úmysl a nedbalost, jako nutné všeobecné podmínky trestní odpovědnosti, a promlčení. Jaký význam má promlčení všeobecné části osnovy o úmyslu a nedbalosti, bylo již výše řečeno. Co se týče promlčení, Krylenko píše: ⁶⁷⁾ „osnova vyloučila nadobro článek o promlčení, jako zjevně neodůvodněný, když soud má možnost ve všech případech zříci se trestního stíhání.“⁶⁸⁾ Asi z těchto důvodů osnova nic nemluví též o krajní nouzi. Ale přece třeba podotknouti, že toto mlčení má velký praktický význam: krajní nouze i když má býti důvodem pro osvobozující rozsudek, přece nemůže vyloučiti trestní zodpovědnost, což jest docela pochopitelné z důvodů generální prevence, poněvadž lze bez velkého přehánění říci, že většina obyvatelstva sovětského Ruska jest vlastně ve stavu krajní nouze s hlediska moderních „buržoasních“ zákonů.

2. Průlom zásady nulla poena sine lege?

Již výše uvedená pravidla osnovy dávají soudci moc, které nemají žádné soudy v moderních kulturních státech a které asi nebudou tam míti, pokud tyto státy budou právními státy.

Ale osnova jde ještě dále: ačkoli dle čl. 5. výpočet represivních opatření uvedený ve čl. 31 a 50 osnovy jest taxativní, přece to neznamená, že soud nesmí použití vůči zločinci ještě jiných opatření.

Skutečně, dle čl. 10 b. „g“ soud v řízení o zvlášť nebezpečných zločinech jest pokaždé povinen rozřešiti otázku, „jakých dodatečných ⁶⁹⁾ opatření třeba použiti. . . , aby bylo zabráněno novým

⁶⁶⁾ O ní mluví čl. 13, odst. 2. nyní platného zákona z r. 1926.

⁶⁷⁾ „Projekt“, str. 20.

⁶⁸⁾ Nyní platný zákon mluví o promlčení ve čl. 14. a 15.

⁶⁹⁾ Kromě represivních; sr. čl. 10 b. „a“ a „b“, v nichž se mluví o výběru prostředků třídního potlačení „s hlediska nebezpečí dané osoby“.

zločinům odsouzené osoby po jejím návratu do společnosti.“ Rovněž i dle čl. 11 b. „b“ soud jest povinen v rozsudku uvést nejen prostředky nuceně-výchovné působnosti, kterých pokládá za nutné použití proti dané osobě, nýbrž i „do datečná opatření, která pokládá za nutná, aby se zabránilo novým nebezpečným skutkům odsouzené osoby.“

Třeba říci, že tato ustanovení nejsou dosti jasná. Lze myslet, že v nich jsou míněna především taková opatření, jako zákaz určitého zaměstnání⁷⁰⁾, nucené léčení,⁷¹⁾ zvláštní policejní dozor,⁷²⁾ jakož i uvalení povinností, které obyčejně (v „buržoasních“ státech) se ukládají podmínečně odsouzeným.⁷³⁾ Ale znění uvedených čl. 10. a 11. jest tak všeobecné, že dovoluje soudu tvořiti celou řadu nových opatření, o nichž v zákoně není žádné zmínky. Že osnova o nich nemluví, lze vysvětliti tím, že jsou to opatření ryze prevence. Těžko říci, jaká může býti soudní praxe na základě čl. 10 a 11, ale v těchto ustanoveních lze viděti jistý průlom zásady nulla poena sine lege. Přijmeme-li v úvahu, že sovětský soud jest dle sovětské teorie částí administrace, můžeme říci, že ve čl. 10 „g“ a 11 „b“ zdůrazňuje se administrativní ráz soudcovské činnosti, což jest ještě jasněji projeveno ve čl. 10 b. „v“ a čl. 11 b. „v“,⁷⁴⁾ o nichž bude pojednáno níže.

3. Klasifikace zločinců v osnově.

Lze říci, že nejtěžším úkolem zastanců teorie speciální prevence jest vhodné dělení zločinců na různé skupiny za tím účelem, aby proti zločincům různých skupin byl veden boj různými prostředky, t. j. různými represivními opatřeními.

S dělením zločinců na skupiny se setkáváme i v sovětské osnově. Na základě čl. 1⁷⁵⁾, 3,⁷⁶⁾ 13, 14, 16 b. „v“ a „g“, 32, 50 b. 3 a b. 16, 55 a 69 lze říci, že osnova zná tyto základní skupiny zločinců:

⁷⁰⁾ Sr. čl. 41. osnovy.

⁷¹⁾ V. čl. 69 osnovy.

⁷²⁾ Osnova o něm se nezmiňuje.

⁷³⁾ Osnova o takových povinnostech nic nemluví.

⁷⁴⁾ Viz jich znění výše, str. 226.

⁷⁵⁾ V. str. 224. tohoto pojednání.

⁷⁶⁾ V. str. 229. tohoto pojednání.

1. skupinu třídních nepřátel v širším slova smyslu, která se skládá z třídních nepřátel v užším slova smyslu a deklasovaných elementů pracujícího lidu, mezi nimiž hlavní místo náleží profesionálním zločincům⁷⁷⁾ (čl. 1, 3, 13, 14).

2. skupinu nedostatečně disciplinovaných osob z prostředí pracujících (čl. 1, 3, 15).

3. skupinu nezletilých zločinců, mezi nimiž třeba rozlišovati:
a) osoby do 16 let (čl. 16 b. „v“) b) osoby od 16 let do plnoletí (t. j. do 18 let) (čl. 32, 50 b. 3, 55).

4. skupinu nemocných, zvláště duševně chorých zločinců (čl. 16 b. „g“ a 69).

a) Nezletilí zločinci.

Dle čl. 16 b. „v“ spáchala-li zločin osoba ve věku do 16 let,⁷⁸⁾ nemůže býti stíhána trestním soudem, nýbrž má býti předána komisi pro nezletilé, která působí na základě zvláštních norem. V tomto bodě osnova jde dále než zákony, nyní platné v Evropě a většina nových osnov, v nichž obyčejně věkem absolutní nepřičetnosti se uznává jen věk do 14 let.⁷⁹⁾

Naopak, vůči nezletilcům starším 16 let osnova jest ve mnohých směrech přísnější, než nové osnovy a některé platné zákony. Tak proti každému nezletilci, jenž spáchal zvláště nebezpečný zločin, může býti použito každého z prostředků třídního potlačení vyjímajíc zastřelení (čl. 32). Spáchal-li takový nezletilec méně ne-

⁷⁷⁾ Ovšem i pravý třídní nepřítel může býti profesionálním zločincem. Proto bylo by lze mluvit o profesionálních zločincích, jako o samostatné skupině zločinců. Ale tím byla by zkreslena základní myšlenka tvůrců osnovy, dle níž všechno obyvatelstvo nevyjímaje ani zločinců má býti rozděleno na dvě základní skupiny: třídních nepřátel a „pracujících“. Jest to následek marxistického chápání soudobých sociálních problémů.

⁷⁸⁾ Táž hranice věku t. zv. absolutní nepřičetnosti jest stanovena nařízením vlády sovětského Ruska z 30. října 1929 (V. „S. U.“, 1929, No. 82 čl. 796).

⁷⁹⁾ Ovšem v mnohých platných zákonech jsou i nižší věkové hranice absolutní nezpůsobilosti. Naopak, „osnova Širvindta“ (viz výše str. 1., pozn. 1.) jest v tomto bodě mnohým liberálnější, než osnova Krylenka, poněvadž vylučuje z kompetence trestních soudů osoby mladistvé do 20 let (kdežto plnoletí nastává již s dovršením 18 let); viz uvedený výše článek *Freunda*, str. 313—314.

bezpečný zločin, ukládají se mu táz represivní opatření, jako dospělému zločinci, ale s jedinou důležitou výjimkou: byl-li odsouzen do polepšovacích pracovních kolonií,^{79a)} umísťuje se do zvláštní kolonie pro nezletilé (čl. 55). Ale osnova nic nemluví o tom, že mladistvý věk jest okolností polehčující, takže v tomto směru osnova jest vůči nezletilým zločincům velice přísná, zvláště k mladistvým třídním nepřátelům, což jest výsledkem samého systému prostředků třídního potlačení, poněvadž každý z nich jest opatřením a b s o l u t n ě u r č i t ý m.

b) Nemocní zločinci.

Dle čl. 16 b. „g“ „nemůže býti použito ani prostředku potlačení ani prostředku nuceně-výchovné působnosti, nalézá-li se osoba, jež spáchala čin, ve stavu poruchy psychické činnosti („psychického rozstrojstva“) anebo nalézala-li se v takovém stavu v okamžiku spáchání činu. V těchto případech má býti použito zvláštních opatření medicínské povahy, zejména nuceného léčení, umístění v léčebném ústavě spojeného s izolací, při čemž soud může buď se usnésti o okamžitém výkonu těchto opatření anebo odeslati pachatele přiměřeným orgánům, aby určily nejúčelnější opatření léčebného a preventivního rázu.“ Poznámka k tomuto ustanovení zní: „osoby, jež spáchaly zločin ve stavu opilství pravidlem se nezprošují trestní zodpovědnosti.“

Jak vidíme, čl. 16 b. „g“ výslovně uznává, že nucené léčení není represivním opatřením. Ale tomu odporuje čl. 50 b. 16, dle něhož nucené léčení jest prostředkem nuceně-výchovné působnosti. Podrobněji mluví o tomto opatření čl. 69, podle něhož nucené léčení a umístění v léčebně-výchovných ústavech může býti ukládáno s o u d e m buď jako hlavní, buď jako vedlejší opatření. Jako h l a v n í se ukládá v případech, když soud zjistí, že soudí nemocného člověka a že příčinou zločinu byla nemoc, která vyžaduje léčení. Jako v e d l e j š í m ů ž e býti uloženo, když soud uzná, že n e m o c nebyla příčinou zločinného chování, ale s a m a o s o b ě jest do jisté míry sociálním nebezpečím.

Třeba ještě zdůrazniti, že osnova mluví o nuceném léčení, jako o prostředku nuceně-výchovné působnosti a že opatření tohoto druhu se ukládají pravidlem pouze za m ě n ě nebezpečné zločiny.

^{79a)} Rusky „ispravitělno-trudovaja kolonija“.

Nebudeme se zabývatí kritikou různých technických vad těchto ustanovení, jichž je příliš mnoho. Ale nelze přejítí mlčením, že ustanovení ta jsou příliš kusá a nejasná. O jakých nemocích mluví čl. 69? Co znamená porucha psychické činnosti v čl. 16? Je možno, že nemocí ve smyslu čl. 69 jest i alkoholismus, i nezřízené užívání narkotických jedů, i různé nervové poruchy, jež jsou hlavní příčinou stavu t. zv. zmenšené přičetnosti a často též příčinou zahálčivosti. Ale říci to s určitostí nelze. Jak má býti v případech, když nemoc byla pouze jednou z několika příčin zločinu? Třeba-li zde trestati nebo léčiti anebo i trestati i léčiti? Nedostatek odpovědi na všechny tyto otázky dělá nemožným výklad ustanovení čl. 69 v oné jeho části, která mluví o nemoci, jež byla příčinou zločinu: zde každý může vykládati čl. 69., jak mu budě libo.

Naopak jest dosti jasná ta část čl. 69., která mluví o nebezpečné pro společnost nemoci zločince, jež nebyla příčinou zločinu. Čtenář se může zeptati, co společného má s trestním soudnictvím soudní usnesení, přesněji řečeno soudní nařízení, aby odsouzený podrobil se léčení nebezpečné nemoci, když tato nemoc nestojí v žádné souvislosti s jeho zločinem? Ovšem nic společného se skutečným trestním soudnictvím. Ale nebudeme dělati výtku tvůrcům osnovy, že jsou nelogičtí: vždyť soud jest částí administrace a proto bylo by nelogickým, kdyby se nesnažil zbaviti obviněného všech jeho nebezpečných vlastností, nikoliv pouze sklonu páchatí sociálně nebezpečné činy.

Jak bylo uvedeno, není ani čl. 16 b. „g“ jasný. Jednou z příčin této nejasnosti jest snaha osnovy zbaviti se pojmů přičetnosti a nepřičetnosti. Jen tou skutečností lze vysvětliti, že osnova nečiní rozdílu mezi pachateli, kteří spáchali zločin ve stavu poruchy psychické činnosti, a pachateli, kteří přišli do takového stavu později. Ale podobné stanovisko osnovy i snaha její tvůrců napsati co nejméně článků, učinilo čl. 16 b. „g“ jedním z nejhorších článků celé osnovy: vždyť nelze mluvíti o dvou docela různých skupinách pachatelů zločinů jako o jedné skupině, věnovati jim pouze dva řádky a to ještě při výpočtu důvodů, které vylučují použití represivních opatření ve vlastním slova smyslu. Způsobená tím nejasnost se zdvojnásobuje nejasností samého výrazu „porucha psychické činnosti.“ Je přece jasno, že úplně krátkodobá porucha psychické činnosti, která kromě toho nastala po spáchání zločinu,

nemůže sprostiti pachatele trestní odpovědnosti. Z toho vyplývá, že čl. 16 b. „g“ mluví asi pouze o důležitých a dlouho trvajících duševních chorobách. Ale to znamenalo by zase, že obyčejných represivních opatření lze použít i proti těm, kdož spáchali čin ve stavu podstatné poruchy vědomí způsobené ne pravou duševní chorobou, nýbrž horečným deliriem, anebo dokonce spánkem atd., což zase asi sotva bylo v úmyslu redaktorů osnovy.

Kromě toho nelze připustiti, že každá — i sebe menší — slabomyslnost má býti příčinou použití proti zločinci ryze léčebných opatření a naopak zase není možno, aby úplnému kretěnu bylo uloženo za jeho „zločin“ pravé represivní opatření. Ze všeho toho vyplývá, že osnova použila v jedné větě výrazu „porucha psychické činnosti“ nejméně ve dvou různých smyslech. Proto bude nejlépe říci se výkladu podobného ustanovení. Lze pouze konstatovati: 1. že osnova nepochybně odděluje skutečné duševně choré zločince od ostatních a vůči nim předpisuje používati pouze léčebných opatření a 2. že použití výrazu „porucha psychické činnosti“ místo dobře vyhraněného moderní vědou pojmu nepřičetnosti, který byl znám i ruskému trestnímu zákonu z r. 1903,⁸⁰⁾ jest nepochybný velký krok zpět.⁸¹⁾

c) Zločinci třídní nepřátelé a zločinci z prostředí pracujících.

Jsou-li jak „zločinci“ děti (do 16 let), tak i „zločinci“ duševně choří takovými skupinami zločinců, kteří vlastně nejsou trestně zodpovědnými i dle nové sovětské osnovy, lze říci, že osnova zná ve skutečnosti pouze dvě základní skupiny pravých zločinců: 1. skupinu třídních nepřátel a deklasovaných prvků pracujícího lidu a 2. skupinu nedisciplinovaných pracujících.

Toto dělení jest nejpodstatnějším rysem osnovy, jakož i nyní platného trestního zákona. Osnova pouze ještě zesiluje třídní povahu trestního zákona. Kdo nevidí této povahy sovětského trestního

⁸⁰⁾ Tento zákon, s některými změnami platí i nyní v bývalých částech Ruské říše, jež staly se samostatnými státy, zejména v části Polska, Lotyšsku a Litvě.

⁸¹⁾ I čl. 11. nyní platného v sov. Rusku trestního zákona, jenž mluví o nepřičetných pachatelích zločinů (samý název „nepřičetnost“ není mu znám), jest nesrovnatelně lepší, než čl. 16 b „g“ osnovy.

práva, ten vlastně vidí pouze jeho vnější formu, nikoli vnitřní hodnotu. Vždyť sovětské trestní právo jest především nástroj bezohledného boje se všemi politickými odpůrci nynější vlády a má býti zrovna tak posuzováno.⁸²⁾ Již kolikráte sovětští komunističtí učenci zdůrazňovali, že každé zkreslování vyhraněné třídní povahy sovětských trestních zákonů jest nepochopením jejich pravého smyslu. Vysmívají se snahám starých učenců v Rusku vykládati sovětské zákony, jako skutečné normy práva s pomocí „různého druhu právních teorií.“ Jak píše sám Krylenko, nová osnova má svým účelem učiniti docela nemožnými tyto snahy a tím nadobro odstraniti pokusy jak soudců tak i „buržoasních komentátorů“, když to nejde jinak, „alespoň právně udělati neškodnou diktaturu proletariátu, vykleštiti dynamicky — revoluční obsah jejího kodexu“ (trestního), dynamicky v tom smyslu, že v praxi má se stále měniti, aby trestní zákon byl v každý daný okamžik nejučelnějším nástrojem politického boje vlády s jejími odpůrci. To je hlavní příčina, proč osnova dává soudci skoro neomezenou moc při použití represivních opatření proti třídním nepřítelům a omezuje ji pouze na případy spáchání zločinu „pracujícím“.

Je-li hlavním úkolem nové osnovy aktivní boj s třídními nepřáteli, třeba přece zdůrazniti, že v osnově za třídního nepřítel v širším slova smyslu se pokládají i profesionální zločinci. Proto alespoň v oboru boje s tímto druhem zločinců osnova může soustřediti na sobě zájem kriminalistů.

Uvedená klasifikace zločinců v osnově přirozeně vzbuzuje otázku, koho osnova pokládá za třídního nepřítel ve vlastním slova smyslu, kdo jest deklasovaným prvkem pracující společnosti a kdo konečně jest pravým pracujícím.

Na tuto otázku přímou odpověď osnova dává jen co se týče jedné skupiny „deklasovaných prvků“, zejména profesionálních zločinců. Dle čl. 14. profesionální zločinec jest „osoba, pro kterou během dlouhé doby základním pramenem existence bylo páčání

⁸²⁾ Gleispach (viz uvedený výše článek, str. 342) dobře chápe tuto povahu sovětského trestního práva a proto píše: „Man könnte dann (t. j. při neomezeném použití čl. 7 tr. zákona z r. 1926, jak toho žádá mladší generace sovětských kriminalistů) den ganzen UK (ugolovnyj kodex) durch einen einzigen Satz ersetzen: Die kommunistischen Beherrscher Russlands verteidigen sich gegen ihnen gefährliche Leute, wie es ihnen gut scheint“.

sociálně nebezpečných činů“. K této definici osnova pokládá za nutné ještě dodati, že pro uznání pachatele profesionálním zločincem nemá rozhodného významu ani povaha posledního spáchaného jím činu, ani počet odsouzení v minulosti ⁸³⁾

Bylo by možno říci, že tato definice profesionálního zločince jest dosti jasná i nepřilíš široká. Ale dle téhož čl. 14. „isolace (t. j. hlavního prostředku přímého potlačení) může býti použito i v případech, když zločin neuvedený ve výpočtu zvláště nebezpečných zločinů byl spáchán opětně organizovanou tlupou anebo, když samý způsob spáchání charakterisuje pachatele jako profesionálního zločince.“

Proto profesionálním zločincem v technickém slova smyslu dle osnovy jest: 1. osoba, o níž bylo prokázáno, že skutečně páše zločiny po živnostensku, 2 člen organizované tlupy v případech recidivy a 3. osoba, o níž lze důvodně předpokládati, že jest profesionálním zločincem vzhledem k její obratnosti při spáchání byt j e d i n é h o zločinu, o němž bylo prokázáno, že jest skutečně spáchán touto osobou.

Jest nutno uznati, že tato definice dává soudu možnost vésti radikální boj s profesionálními zločinci, ale přece pojem třetí skupiny profesionálních zločinců jest příliš neurčitý a příliš málo zabezpečuje použití čl. 14. p o u z e proti skutečným profesionálním zločincům.

Profesionální zločinci, pokud ovšem nejsou zároveň třídními nepřáteli ve vlastním slova smyslu, tvoří první skupinu deklasovaných prvků pracující společnosti. Aby lze bylo pochopiti, koho osnova pokládá kromě toho za deklasované prvky pracujících, třeba uvést, že osnova kombinuje svou základní klasifikaci zločinců na 2 skupiny s dělením zločinů také na dvě základní skupiny, zejména na zločiny zvláště a méně nebezpečné (čl.3). Pojítkem mezi těmito dvěma klasifikacemi jest dělení všech represivních opatření také na dvě základní skupiny — prostředky přímého třídního potlačení a prostředky nuceně-výchovné působnosti, poněvadž dle čl. 1. prostředků třídního potlačení d l e p r a v i d l a

⁸³⁾ Jak bylo uvedeno výše (str. 238 a násl.), prohlášení někoho profesionálním zločincem má ten praktický význam, že dává soudu právo použití i proti pachateli méně nebezpečného zločinu prostředků třídního potlačení (kromě zastřelení).

používá se proti třídním nepřítelům a deklasovaným elementům a prostředků nuceně výchovné působnosti proti nedisciplinovaným pracujícím, kdežto čl. 3. zase mluví, že dle pravidla opatření prvního druhu soud ukládá při spáchání zvláště nebezpečných zločinů a opatření posledního druhu při spáchání méně nebezpečných zločinů. K tomu čl. 3. dodává,⁸⁴⁾ že zvláště nebezpečné zločiny již samy o sobě charakterisují pachatele, jako třídního nepřítelů anebo jako osobu, jež zjevně nemůže býti členem pracující společnosti.⁸⁵⁾

Druhou skupinu deklasovaných pracujících tvoří tedy pracující, kteří spáchali zvláště nebezpečný zločin, ale pouze v tom případě, když spáchali jej bez polehčujících okolností. Toto omezení uvádí čl. 15. osnovy. Dle něho, byl-li spáchán zvláště nebezpečný zločin pracujícím, soud jest povinen zjistiti, nebyly-li příčinami zločinu: nedostatek vzdělání, nevědomost, nouze,⁸⁶⁾ náhodný sběh okolností, pohnutky ne nízké povahy, vliv pohrůzek, donucení, služební a materiální odvislost atd. Mluví-li podobné okolnosti ve prospěch obžalovaného „pracujícího“, soud může použití izolace (t. j. hlavního druhu z prostředků třídního potlačení) pouze „v případech zjevné bezúčelnosti prostředků nuceně-výchovné působnosti.“⁸⁷⁾

Má-li osnova ustanovení, jež dovolují říci, kdo jest deklasovaným pracujícím — ovšem je-li známo, koho osnova pokládá za pracujícího — scházejí v ní definice i pracujícího i třídního ne-

⁸⁴⁾ Viz výše str. 229.

⁸⁵⁾ Jak uvidíme níže, to neznamená, že osnova prostě místo klasifikace zločinců používá jednodušší klasifikace zločinů; ale kombinace dvou klasifikací dovoluje a dokonce nutí používati klasifikace zločinů pro určení základních skupin zločinců.

⁸⁶⁾ „nužda“; zde se nemluví o stavu krajní nouze, poněvadž ruský krajní nouze, jako skutečnost vylučující trestnost anebo po případě i bezprávnost činu, se jmenuje „krajnjaja njeobchodimost“.

⁸⁷⁾ Čl. 15 nic nemluví o případech spáchání zvláště nebezpečného zločinu pravým třídním nepřítelům za důležitých polehčujících okolností. To neznamená, že soud nesmí k nim přihlížeti, spáchal-li zločin třídní nepřítel (sr. výše čl. 8), ale přece může je nechati bez povšimnutí; kromě toho, zjistil-li soud, že třídní nepřítel spáchal zvláště nebezpečný zločin za polehčujících okolností, to jej nenutí uložiti místo prostředku třídního potlačení prostředek nuceně výchovné působnosti.

přítele. Ale přece z osnovy lze viděti, že nepochybně pracujícím jest každý dělník (viz čl. 1) a proletář⁸⁸⁾ (viz čl. 1). Poněvadž ve vsích osnova výslovně pokládá za třídního nepřítel „kulaka“⁸⁹⁾ lze se domnívati, že všichni rolníci kromě kulaků jsou pracujícími, což vyplývá ostatně i z oficielního názvu sovětské vlády, jež se jmenuje dělnicko-rolnickou vládou. Ovšem, kdo jest a kdo není „kulakem“, osnova neurčuje a v praxi tento pojem také není vyhraněn. Nepochybně kulakem jest takový rolník, který ve svém hospodářství používá najmutých dělníků („bataků“)⁹⁰⁾. — Konečně pracujícím jest každý člen komunistické strany a dle pravidla každý, kdož koná službu ve veřejných organisacích a ve státních úřadech, i když to není fysická práce. — Třeba říci, že vůbec pojem pracujícího nemá v sov. Rusku ustálený obsah: kdo dnes se uznává za pracujícího, zítra může býti prohlášen za třídního nepřítel. Jak jest tento pojem v praxi nejasným, svědčí na př. řeč Šejnina, představitele kolegia obhájců, na VI. sjezdě soudních činitelů RSFSR v únoru 1929. Šejnin pravil (v. „Ježenědělník...“ 1929, N 9—10 str. 216): „Heslo kolektivisace jest velmi populární v kolegiích (obhájců). Ale nestačí říci: jděte do kolektivu, třeba určití, bude-li člen kolektivu členem profesionálního svazu, bude-li se pokládati za pracujícího.“

Není-li určitý pojem „pracujícího“, není určitým i pojem třídního nepřítel. Dle komunistické doktriny jest jím především každý vlastník „nástrojů výroby“, t. j. půdy a kapitálu. To znamená že třídním nepřítel jest především statkář a kapitalista (majitel průmyslových a obchodních podniků). K nim se pojí služebník náboženského kultu, poněvadž „náboženství jest opium pro lid“. Dle výslovného ustanovení osnovy třídním nepřítel jest i kulak. Třeba dodati, že třídní nepřítel nepřestává býti takovým, ztratí-li tím nebo jiným způsobem svůj majetek. I děti třídních nepřátel jsou třídními nepřáteli, jak to vyplývá z čl. 43 b. 12 osnovy,

⁸⁸⁾ Pokud ovšem nepřešel do tábora třídních nepřátel anebo deklarováných osob.

⁸⁹⁾ V. čl. 23 b. 5 a 6, čl. 25 b. 2, čl. 44 b. 14 a 15. Definice kulaka osnova nepodává.

⁹⁰⁾ Místopředseda rady lidových komisarů RSFSR, *Ležava*, v r. 1929 na VI. sjezdě soudních činitelů RSFSR říkal, že „základním znakem kulackého hospodářství jest exploatace najmuté práce.“ („Ježenědělník...“ 1929, N. 9—10, str. 210).

poněvadž dle něho „zatajení . . . nepracovní minulosti jest zločinem, když slouží za prostředek dostati se nejen do sovětů (rad), rudé armády, profesionálních spolků a státních úřadů, nýbrž i do sovětských škol“. ⁹¹⁾ Celkem lze říci, že třídním nepřítelem jest vlastně každý, kdo není pracujícím. ⁹²⁾

Jest-li objektivním znakem třídního nepřítele nepracovní minulost (tím více ovšem nepracovní přítomnost) ve výše uvedeném smyslu, může býti třídním nepřítelem i ten, kdo nemá takové minulosti; zejména jím jest, kdo má nenávisť k diktatuře proletariátu a socialistické výstavbě, neboť čl. 13. osnovy zní: „Když v řízení o méně nebezpečných zločinech soud zjistí, že takový zločin jest spáchán z třídní nenávisťi k proletářské diktatuře a socialistické výstavbě, soud má právo uznati z toho důvodu takovou osobu za zvláště nebezpečnou a použití vůči ní jednoho z prostředků třídního potlačení (kromě zastřelení)“. Třeba předpokládati, že každá nenávisť k proletářské diktatuře a socialistické výstavbě jest třídní nenávisť, poněvadž jaká jiná (osobní) nenávisť může býti k abstraktním institucím?

Jest-li třídním nepřítelem každý, kdo má nepracovní přítomnost nebo minulost anebo nenávidí diktaturu proletariátu a socialistickou výstavbu, to ještě neznamená, že mezi různými skupinami třídních nepřátel osnova nečiní žádných rozdílů. Zejména jest jedna zvláště kvalifikovaná skupina třídních nepřátel, o níž mluví osnova v čl. 22 b. 9. Dle tohoto článku kontrarevolučním zločincem jest každý, kdož páchal „aktivní činy“ anebo vedl „aktivní boj proti dělnické třídě a revolučnímu hnutí za carského režimu nebo u kontrarevolučních vlád v době občanské války konaje důležitou nebo tajnou službu“. ⁹³⁾ Samo sebou se rozumí, že

⁹¹⁾ Na VI. sjezdu soudních činitelů RSFSR, Njurina, členka kolegia komisiariátu spravedlnosti RSFSR říkala („Ježenědělnik . . .“ N. 9—10, 1929 r., str. 216): „V procesu zostřeného třídního boje nepřítel hledá různé cesty, používá různých lstí . . . Děti kulaků a popů se adoptují, aby jim byla dána možnost míti výhody při přijetí do školy.“

⁹²⁾ Ve svém článku (viz výše str. 1 pozn. 1) *Fremund* na str. 316 uvádí že podle sovětské statistiky „pracující“ v SSSR tvoří 91% všeho obyvatelstva. To znamená, že „třídních nepřátel“ dle své minulosti nebo dle svého nynějšího zaměstnání jest 9%, t. j. asi 13½ milionů.

⁹³⁾ Čl. 22b.9 opakuje čl. 58¹³ platného trestního zákona z r. 1926.

taková osoba může být i zastřelena za svou zvlášť kvalifikovanou kontrarevoluční minulost.

Obyčejně se říká, že toto ustanovení jest výsledkem částečného uznání zásady zpětné působnosti trestních zákonů sovětským trestním právem. S hlediska „buržoasní“ teorie je to nesporně tak, ale s hlediska „komunistické vědy“ jest to něco jiného: je to prostě důsledek zásady, že každý třídní nepřítel má být „potlačen“ anebo „fysicky zničen“, jakmile jest prokázáno, že jest „nebezpečným“ pro sovětský režim; aktivní důležitá činnost proti revolučnímu hnutí anebo dělnické třídě jest dle pravidla nepochybným znakem nebezpečného třídního nepřátelství, nehledě na to, kdy a kde se prováděla; proto jest docela logickým každého, kdo byl důležitým aktivním činitelem proti revolučnímu hnutí souditi a dle pravidla i odsouditi jako osobu nebezpečnou pro diktaturu proletariátu.

V souvislosti s čl. 22 b.9 a s téhož hlediska třeba posuzovati i čl. 70 osnovy, dle něhož „ustanovení trestního zákona RSFSR, jež platí na území RSFSR, má být použito jak proti všem občanům a cizozemcům, kteří spáchali zločin na území RSFSR, tak i proti těm, kteří spáchali zločin mimo území RSFSR, ale byli zadrženi nebo vydáni v obžalobu na území RSFSR.“⁹⁴) Bylo by nesprávné spatřovati zde důsledné provedení t. zv. zásady universality co do působnosti trestního zákona, pokud jde o místo a osoby, poněvadž dle poznámky k čl. 70 „občané spojených republik SSR podléhají za zločiny spáchané na území těchto republik jejich soudní moci i kdyby byli zadrženi na území RSFSR, pokud soudy těchto republik speciálně nesvěřily soudům RSFSR provésti trestní řízení proti jejich příslušníku v jednotlivém případě“. Čl. 70 má následující smysl: 1. zásadně pokládá se za nepřijatelné vydávání zločinců „buržoasním“ státům, poněvadž v nich má trestní právo třídní obsah opačný, než jaký má trestní právo sovětské, t. j. „podporuje kapitalisticko-buržoasní nadvládu“; 2. je-li cizinec podle své činnosti mimo území SSSR nebezpečným pro tento svaz nebo pro revoluční dělnické (komunistické) hnutí vůbec (ovšem i když nespáchal nic závažného s hlediska trestních zákonů svého státu anebo dokonce konal svou povinnost), má být i t a-

⁹⁴) Platný trestní zákon z r. 1926 v tomto bodě podstatně se liší od osnovy (v. čl. 2—5).

kový třídní nepřítel souzen a odsouzen v sov. Rusku dle platných v něm zákonů. Vždyť mezinárodní solidaritu sovětské Rusko uznává jen vzhledem k jiným proletářským státům;⁹⁵⁾ čl. 22, jenž mluví o kontrarevolučních zločinech, po všeobecné definici kontrarevolučního zločinu ještě dodává:⁹⁶⁾ „Vzhledem k mezinárodní solidaritě zájmů všech pracujících tytéž činy se uznávají za kontrarevoluční a stíhají se i když směřují proti každému jinému státu pracujících, i kdyby nebyl ve Svazu Sovětských Socialistických Republik“.

Z posledních ustanovení vyplývá, že třídními nepřáteli jsou i všichni cizinci, nenáležej-li k třídě „pracujících“ ve svém státě.

Aby bylo jasno, do jaké míry stav třídních nepřátel podle osnovy jest horší, než stav pracujících, třeba ještě 1. poukázati na čl. 12 osnovy a 2. dáti systematický přehled toho, kdy (pravidlem) soud má používatí proti zločincům prostředků třídního potlačení a kdy prostředků nuceně-výchovné působnosti.

Dle čl. 12 soud v každém případě jest povinen míti na zřeteli, není-li osoba spáchavší zločin „dle svých třídních zájmů, sociálního postavení a přináležitosti(?)“ zvláště nebezpečnou pro sovětskou republiku a socialistickou výstavbu. To znamená dvojí: 1. jest-li před soudem třídní nepřítel, soud jest povinen zkoumati, nejsou-li okolnosti přitěžující, zejména „třídní nenávisť“;⁹⁷⁾ 2. i kdyby jich nebylo, přece soud může uznati, že z několika opatření jedné základní skupiny (na př. z několika opatření nuceně výchovné působnosti) proti zločinci třídnímu nepříteli třeba použítí nejprísrnějšího z nich prostě z toho důvodu, že zločin jest spáchán třídním nepřítelem.⁹⁸⁾

Ze všeho, co výše uvedeno, lze udělati tento závěr ohledně toho, kdy soud dle pravidla má použítí prostředku třídního potlačení a kdy prostředku nuceně výchovné působnosti. Prostředek třídního potlačení se pravidelně ukládá:

⁹⁵⁾ Jedinou výjimkou, ovšem docela pochopitelnou, jest čl. 23 b. 3; poznámka k němu zní: „Řemeslné padělání nebo udání padělaných cizozemských peněz rovná se padělání (udání) sovětských peněz.“

⁹⁶⁾ Zde osnova opakuje odst. 2 čl. 58¹ trestního zákona z r. 1926.

⁹⁷⁾ Sr. čl. 15.

⁹⁸⁾ Sr. čl. 13.

1. když zvlášť nebezpečný zločin byl spáchán
 - a) třídním nepřítelem (dle své minulosti anebo dle svého smýšlení) anebo profesionálním zločincem (v širším slova smyslu),
 - b) pracujícím, nejsou-li polehčující okolnosti,
2. když méně nebezpečný zločin byl spáchán:
 - a) třídním nepřítelem dle svého smýšlení, t. j. jednal-li pachatel z nenávisti k diktatuře proletariátu anebo socialistické výstavbě;
 - b) profesionálním zločincem.
3. když nebyl spáchán žádný zločin, ale obviněný v minulosti, zejména za carského režimu nebo v době občanské války, vedl aktivní boj proti revolučnímu hnutí nebo dělnické třídě.

Opatření (prostředek) nuceně-výchovné působnosti se pravidelně ukládá:

1. když spáchán byl zvlášť nebezpečný zločin pracujícím za polehčujících okolností;
2. když spáchán byl méně nebezpečný zločin
 - a) pracujícím,
 - b) třídním nepřítelem, pokud soud neshledal, že čin byl spáchán z nenávisti k diktatuře proletariátu nebo socialistické výstavbě.

Třeba ještě dodat, že represivní opatření jsou docela stejná jak proti třídním nepřítelům v užším slova smyslu, tak i proti deklasovaným elementům, t. j. profesionálním zločincům a zvláště těžkým vulgárním zločincům z prostředí pracujících. Proto nejen teoreticky, ale i prakticky tyto tři docela různé skupiny zločinců tvoří v osnově jedno mixtum compositum.

4. Nedostatek neurčitého odsouzení v osnově.

Nelze-li uznati klasifikaci zločinců v osnově za přijatelnou s hlediska moderní teorie speciální prevence, schází v ní i neurčité odsouzení.⁹⁹⁾

⁹⁹⁾ „Osnova Širvindta“ naopak zná r e l a t i v n ě neurčité odsouzení. Dle ní zbavení svobody má vždy trvati od 2 do 5 let, při čemž v těchto

Proč se tak stalo a proč v tomto směru byly pozměněny původní these Krylenka, Krylenko sám ve své úvodní stati nepíše. Asi rozhodujícími byly důvody ve prospěch teorie generální prevence na jedné straně a poměrně krátká maximální přípustná doba trvání trestů na svobodě (10 let). Kromě toho jeden z odpůrců neurčitěho odsouzení, Merěn,¹⁰⁰) napsal: „Sociální nebezpečí zločincovo bývá největší v době spáchání zločinu (pokud zločinec jest ve společnosti) a může býti určeno pouze při vynesení rozsudku. Zjistiti toto sociální nebezpečí pod zorným úhlem jeho vzrůstu ve vězeňském prostředí, kde zločinec jest izolován od vlivu vnějšího sociálního prostředí, jest nemožno, tím spíše, že polepšovací pracovní¹⁰¹) orgány jsou k tomuto úkolu připraveny hůř, než orgány soudní“.

Místo neurčitěho odsouzení osnova dává soudu možnost individualisovati represivní opatření jiným způsobem: výběrem dle volněho uvážení jednoho¹⁰²) z prostředků buď třídního potlačení¹⁰³) anebo nuceně-výchovné působnosti,¹⁰⁴) při čemž k a ž d é jednotlivé opatření třídního potlačení a většina jednotlivých opatření nuceně-výchovné působnosti jsou a b s o l u t n ě určitá¹⁰⁵); zejména různé druhy zbavení svobody ve formě uvěznění jsou a b s o l u t n ě určitými represivními prostředky; osnova ustanovuje na př. že „uvěznění v izolatoru“ má trvati 5 let (čl. 34) a že po něm musí následovati „nucené usazení v odlehlých krajích Ruska“ též na dobu 5 let (čl. 36); že „uvěznění v polepšovacím pracovním táboře (ispravitělno-trudovom lagěřě)“ má trvati dle pravidla

mezích konečnou dobu trvání trestu na svobodě (ovšem, osnova nezná výrazu „trest“) určují orgány vykonávající trest na základě úsudku o skutečném polepšení zločince (viz u *Freunda*, str. 315).

¹⁰⁰) Viz článek G. Merěna „K přehledu ugolovnogo kodexa RSFSR“ v časopise „Ježenědělnik sovětskoj justicii“ z r. 1929 N 8, str. 175.

¹⁰¹) T. j. vězeňské.

¹⁰²) Do jisté míry se připouští i kumulace několika represivních opatření stejného druhu; v oboru prostředků třídního potlačení připouští se pouze jeden druh kumulace, zejména kumulace zastřelení nebo zbavení svobody s konfiskací všeho majetku.

¹⁰³) Dle pravidla v řízení o zvlášť nebezpečných zločinech.

¹⁰⁴) Dle pravidla v řízení o méně nebezpečných zločinech.

¹⁰⁵) Hlavními výjimkami z tohoto pravidla v oboru prostředků nuceně výchovné působnosti jsou nucená práce a pokuta.

3 roky, při zvláštní nebezpečnosti zločince však 5 let (čl. 35) a že po něm musí následovati „nucené usazení v odlehlých krajích Ruska“ na dobu 5 let atd.

Absolutní určitost opatření ve formě zbavení svobody jen částečně se zmírňuje institucí podmíněného propuštění: dle čl. 20 osnovy podmíněčné propuštění se připouští pouze v případech odsouzení za méně nebezpečný zločin, kdežto odsouzený za zvlášť nebezpečný zločin může býti jen podroben „nucenému usazení“ dříve, než uplyne celá doba uvěznění v izolatoru nebo v polepšovacím pracovním táboře.¹⁰⁶⁾

Scházejí-li v osnově takové podstatné prvky moderní teorie speciální prevence, jakými jsou vhodná klasifikace zločinců a neurčité odsouzení, lze říci, že její teorie speciální prevence jest vlastně tělem bez duše.

C. Generální prevence v osnově.

Již dříve bylo poukázáno, že v osnově vedle účelů speciální prevence stojí účely generální prevence. Proto všechna všeobecná ustanovení osnovy o ukládání jednotlivých opatření soudem podle skutečné nebezpečnosti zločince a zvláště ustanovení čl. 16 „a“, které kategoricky předpisuje úplné osvobození obviněného v případech, že není vůbec nebezpečným, ve skutečnosti mají jedno důležité omezení: nestojí-li tomu v cestě nutnost přiměřeného působení na celé skupiny obyvatelstva.

Dříve bylo také poukázáno, že generální prevence podle osnovy má býti buď odstrašením třídních nepřátel (v nejširším slova smyslu) nebo výchovným působením na pracující lid ve smyslu upevnění v jeho řadách „proletářské samodisciplíny“.

Proto zde třeba pojednati jen o všeobecném vlivu teorie generální prevence na ustanovení osnovy.

¹⁰⁶⁾ „Podmínečné propuštění“ osnovy jest zajímavo tím, že 1. jest vlastně podmíněným prominutím zbytku každého opatření nucené výchovné působnosti, jež trvá určitou dobu, a 2. povoluje se soudem onoho místa, kde se odpykává opatření nuceně-výchovné působnosti. Poslední okolnost jest nepochybným pokrokem ve srovnání s nyní platným trestním zákonem z r. 1926 (viz čl. 56 a „polepšovatelně-pracovní“ kodex z 16./X. 1924, čl. 13, 14 a 16 b. 5).

Především klasifikace zločinů v osnově se křížuje s klasifikací zločinů, při čemž poslední klasifikace jest v podstatě dělením zločinů dle jejich objektivní škodlivosti, nikoliv dle jejich subjektivní stránky, t. j. dle pohnutek, smýšlení nebo povahy zločince.¹⁰⁷⁾ Pouze tím se dostatečně vysvětluje skutečnost, že stejných prostředků třídního potlačení se používá proti politickým odpůrcům, profesionálním zločincům a všem těm, kteří spáchali kterýkoliv vulgární těžký zločin bez důležitých polehčujících okolností, a že tyto prostředky jsou velice primitivní a hrubé: zastřelení nebo těžká fyzická práce ve vzdálených krajích Ruska (s uvězněním nebo bez uvězněním). Ovšem lze říci, že tyto prostředky jsou opatřeními, jež činí jednotlivé nebezpečné zločince neškodnými, t. j. opatřeními speciální prevence. Ale brutální způsob, jímž se činí neškodnými nejen zvlášť nebezpeční vulgární zločinci, nýbrž i političtí odpůrcové¹⁰⁸⁾ a pachatelé „zvlášť nebezpečných jednání“ ve smyslu osnovy, jest zároveň uplatněním zásad staré teorie odstrašovací, která již tolikrát selhala v dějinách lidstva a nepochybně selže i v sovětském Rusku.

Jedině důvody generální prevence mohou dostatečně vysvětliti, proč osnova nezná neurčitého odsouzení a proč podmíněčné odsouzení a podmíněčné propuštění se nepřipouští, byl-li pachatel odsouzen za zvlášť nebezpečný zločin.

Aby pravá povaha generální prevence osnovy byla docela jasná, třeba hlouběji vniknouti do smyslu čl. 10 b. „v“ a čl. 11 b. „v“ osnovy.

Dle čl. 10 b. „v“, aby bylo dosaženo přiměřeného účinku na nepřátelské třídy obyvatelstva, soud v řízení o zvlášť nebezpečných zločinech jest vždy povinen rozhodnouti 1. není-li nutné speciální zesílení represe proti danému pachateli a 2. nejsou-li nutná ještě jiná doplňovací¹⁰⁹⁾ opatření pro potírání tohoto druhu zločinů.

Dle čl. 11 b. „v“ jest soud v řízení o méně nebezpečných zločinech povinen rozhodnouti o nutnosti doplňovacích opatření,¹¹⁰⁾

¹⁰⁷⁾ Viz ale čl. 13 a čl. 15.

¹⁰⁸⁾ Jich postavení jest dokonce nejhorší.

¹⁰⁹⁾ T. j. opatření vedle použitého již zostření represe vůči zločinci.

¹¹⁰⁾ T. j. opatření vedle represivního opatření proti zločinci.

„aby byl zesílen sociálně-výchovný vliv rozsudku na okolní prostředí“¹¹¹⁾

Z těchto ustanovení je především viděti, že na rozdíl od prostředků třídního potlačení nemohou asi býti speciálně zostřeny prostředky nuceně-výchovné působnosti vůči zločinci samému, i když toho vyžaduje účel generální prevence; ovšem ale soud může uznati, že za daných okolností méně nebezpečný zločin sám stal se zvlášť nebezpečným.

Co se týče speciálního zostření represe proti zvlášť nebezpečnému zločinci, osnova tím míní asi jen použití uvedených v čl. 31. až 41. prostředků třídního potlačení, poněvadž dle čl. 5 výpočet represivních opatření v osnově jest taxativní. Viděli jsme ovšem, že osnova asi dělá průlom i v této zásadě, ale kde to není nepochybné, tam není třeba vykládati ustanovení osnovy ve smyslu pro odsouzeného nejnepříznivějším. Proto speciální zostření represe dle čl. 10 b. „v“ znamená asi použití opatření přísnějšího, než vyžaduje skutečná nebezpečnost zločincova. I takový výklad postačí, aby byl pochopen pravý smysl generální prevence osnovy: vždyť speciálnímu „zesílení“ represivního opatření vůbec nestojí v cestě zásada úměrnosti trestu vině zločincově. Proto uvedené »zesílení

¹¹¹⁾ Aby závěry autora tohoto pojednání o smyslu čl. 10 b. „v“ a čl. 11 b. „v“ mohl přezkoumati čtenář sám na základě textu osnovy, uvádí se doslovné znění čl. 10. a lč. 11. Čl. 10. zní: „Z toho důvodu soudy jsou povinny v řízení o zvlášť nebezpečných zločinech vždy rozřešiti tyto otázky: a) je-li osoba spáchavší zločin nebezpečnou do takové míry, že proti ní musí býti použito izolace od společnosti nebo jiného prostředku třídního potlačení; b) jaký z uvedených v zákoně prostředků potlačení bude nejúčelnější s hlediska nebezpečí dané osoby; v) není-li nutné speciální zesílení („usilnější“) represe nebo nějaká jiná doplňovací opatření v boji proti danému druhu zločinů, aby bylo dosaženo přiměřeného účinku („vzdějstvija“) na třídně-nepřátelské vrstvy obyvatelstva; g) jakých doplňovacích opatření třeba použiti, aby byla nahrazena způsobená škoda anebo aby bylo zabráněno novým zločinům dané osoby po jejím návratu do společnosti.“ — Čl. 11 zní: „V řízení o méně nebezpečných zločinech soud jest povinen rozhodnouti: a) jaké opatření (prostředek) nuceně-výchovné působnosti pokládá za nutné použití proti dané osobě; b) jaká doplňovací opatření pokládá za nutná stanoviti („ustanovit“) pro odvrácení nových nebezpečných jednání se strany dané osoby; v) jakých opatření jest účelno použití kromě toho, aby byl zesílen sociálně-výchovný vliv rozsudku na okolní prostředí (okružajších).“

represe« nemělo by vlastně žádných mezí, t. j. mohlo by býti v každém případě spáchání zvlášť nebezpečného zločinu zastřelením, kdyby čl. 32 nestanovil, že zastřelení může býti uloženo pouze za kontrarevoluční zločiny článku 22. a za zločiny článku 23., postavené na roveň kontrarevolučním. Ale i toto omezení vlastně není nepřekonatelnou překážkou, aby bylo možno použití zastřelení za každý zvlášť nebezpečný zločin: může-li soudce uznati, že čin, který vůbec není uveden ve výpočtech zločinů, jest ve skutečnosti zvlášť nebezpečným anebo kontrarevolučním¹¹²⁾ zločinem, proč by nemohl uznati, že některý ze zvlášť nebezpečných zločinů, jež jsou uvedeny v osnově, stal se za daných okolností o b j e k t i v n ě kontrarevolučním, když osnova sama jde takovou cestou a dokonce za objektivně kontrarevoluční zločin prohlašuje i takový zločin, jenž nic společného s kontrarevolucí nemá, zejména loupež spojenou s vraždou nebo s násilím nebezpečným pro život poškozeného, a když každé ustanovení osnovy má »d y n a m i c k y re-
voluční« obsah.

Ještě větší obtíže vznikají při výkladu slov čl. 10 b. „v“ o jiných doplňovacích opatřeních o d s t r a š u j í c í¹¹³⁾ povahy pro účelný boj s určitým d r u h e m zločinů. V první řadě se zde asi mívá represivní opatření proti osobám podezřelým dle čl. 6. Ale nic nepřekáží soudu, aby vynalezl celou řadu nových účelných prostředků v boji se zločiny určitého druhu a použil jich vůči více-méně širokým vrstvám obyvatelstva. Nepřekáží tomu i výklad čl. 10 b. „v“ a čl. 11 b. „v“, který potkáváme u Krylenka,¹¹⁴⁾ jenž píše: „Tento poslední dodatek (t. j. dodatek o jiných doplňovacích opatřeních) má ráz důležité zásady, poněvadž za souběžný úkol trestní represe pokládá odpověď na otázku o sociálním významu daného zločinu za daných podmínek místních a časových, na rozdíl od úzkých sociologů, uznávajících pouze speciální prevenci. Kodex marxisticky klade otázku o ocenění zločinu i jako sociálně politického faktu, nikoli jako pouhého symptomu nebezpečí dané osoby.“

¹¹²⁾ I výpočet kontrarevolučních zločinů jest v osnově pouze příkladný: viz čl. 22, odst. druhý, slovo „zejména“ („v častnosti“).

¹¹³⁾ O odstrašující povaze prostředků třídního potlačení výslovně mluví čl. 32.

¹¹⁴⁾ „Projekt . . .“ str. 19.

Vzpomeneme-li na veliké množství „kulaků“, kteří byli vyhnáni (se svými rodinami) do vzdálených končin sovětského Ruska, můžeme si představit, jaký výklad může mítí uvedený „zásadní dodatek“.

Ale jeho zásadní povaha je zajímavá i v druhém směru. Vždyť je na bíledni, že uvedená doplňovací opatření již nemají nic společného s trestním soudnictvím, že jsou to již ryze administrativní opatření.¹¹⁵⁾ A není divu: vždyť soud v sovětském Rusku jest pouze částí administrace a proto jest úplně podřízen vládě jako nositelce státní moci. Tato poslední skutečnost jest vlastně nejdůležitějším rysem sovětské justice. Jen proto, že soud jest částí administrace, dává se mu skoro neomezená moc nad občany. Vzpomeneme-li ještě na vyhraněnou třídní povahu osnovy a na primitivní brutalitu jejích prostředků třídního potlačení, pochopíme pravý smysl a pravou cenu osnovy.¹¹⁶⁾

(Pokračování.)

¹¹⁵⁾ Proto čl. 10 b. „v“ a čl. 11 b. „v“ lze vykládati v ten smysl, že soud může rozhodnouti o použití všech opatření, jichž smí použití administrace za účelem předstížení trestných činů.

¹¹⁶⁾ O trestu smrti ve SSSR. *Maurach* píše: „Die Todesstrafe wurde nicht nur in der Zeit des Kriegskommunismus, sondern auch in den ihm folgenden Jahren in einem Masse angewendet, das von einem menschlichen Verstande als geradezu unfassbar bezeichnet werden muss“ (viz *Gleispach*, uvedený výše článek, str. 352). Francouzský socialista *Henri Béraud* (viz článek *Gleispacha* *ibid.*), jenž napsal knihu o tom, co viděl v Moskvě (německý překlad *Lili Waerndorfer*, Steyrermühl-Verlag, Wien, pod názvem: „Was ich in Moskau gesehen habe“) uvádí (na str. 102) statistiku zastřelených ve SSSR., jichž celkový počet dosahuje výše 1.776.747 osob. Ovšem tato číslice zahrnuje i počet zastřelených na základě usnesení a administrativních orgánů. Třeba ještě dodat, že „administrativní justice GPU (státní politické správy — „gosudarstvennogo političeskogo upravlenija“), — jak to správně zdůrazňuje i *Freund* (v. uvedený výše článek, str. 303) celkem velmi shovívavý vůči sovětskému trestnímu právu, odnímá od řádné justice nejnebezpečnější případy“. — Viz ještě konec článku *Gleispacha*, str. 353—355, kde spisovatel dává svůj konečný úsudek o sovětském trestním zákoně z r. 1926; tento úsudek ještě více se hodí na osnovu *Krylenka*, poněvadž zde jsou odstraněny poslední zbytky právních garantií obviněného; srv. u *Freunda*, str. 312.